

Президенту України
Петру ПОРОШЕНКУ
Голові Верховної Ради України
Андрію ПАРУБЮ
Прем'єр-міністру України
Володимиру ГРОЙСМАНУ

Вітаємо стратегічне рішення Верховної Ради України щодо затвердження мети набуття Україною членства в НАТО, яке відповідає настроям українського народу щодо гарантування національної безпеки.

Враховуючи те, що вже четвертий рік триває російсько-українська війна, і український народ поніс численні втрати, вважаємо це рішення запізнілим. Його відсутність породжувала хитання всередині влади, проте, сподіваємося, відтепер Закон підтримають усі політичні сили. Запізніле рішення — втрата часу по гармонізації безпекової політики в законах України.

Важливо не зупинятися на досягнутому. Зрештою, стратегічна визначеність вимагає від Президента України, РНБОУ приведення у відповідність до вимог чинного закону таких важливих документів, як Стратегія національної безпеки, Военна доктрина, Стратегічний оборонний бюлетень. Важливо імплементувати ці рішення в Річну національну програму під егідою Комісії Україна—НАТО на 2017 рік.

Чітке формулювання мети, відновлення пріоритету на вступ до НАТО, вимагають відповідного інституційного забезпечення. Офіс віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції є частиною вирішення проблеми, проте важливо вибудувати струнку вертикаль організаційної системи, зокрема визначити відповідні підрозділи та призначити представників у всій владній вертикалі.

Громадські й політичні організації, які представляють учасники круглого столу, вважають, що нагальним завданням є необхідність підготовки та проведення загальноукраїнського референдуму щодо необхідності вступу країни до НАТО. Такий референдум повинен посилити легітимізацію рішення Верховної Ради України та унеможливити хитання щодо реалізації стратегічного курсу, позбавити Кремль аргументів на кшталт нав'язування українцям свого імперсько-колоніального вибору, посилити переговорну позицію української сторони з НАТО.

Керівництво держави має порушити перед НАТО питання про перехід відносин зі співробітництва на глибоку інтеграційну основу. Рішення дозволяє актуалізувати декларації Бухарестського саміту 2008 року

Звернення учасників круглого столу

«НАТО і національна безпека України: минуле, сьогодення і майбутнє»

про підтвердження майбутнього членства України в НАТО в разі підтримки населення та відповідно до демократичних норм.

Із залученням необхідних ресурсів важливо реалізувати урядову Концепцію вдосконалення інформування громадськості про співробітництво України з НАТО на 2017—2020 роки, посилити діяльність у політичній, правовій, соціальній, економічній, безпековій, гуманітарній сферах життєдіяльності нації і держави, здійснюючи реальні, а не декларативні реформи.

Влада зобов'язана здійснити найрішучіші кроки на шляху вступу до НАТО, щоб гарантувати безпеку українському народу, унеможливити в майбутньому нові трагедії, подібні до нинішньої військової агресії Росії проти України, конституційну норму незалежності та суверенітету, згідно зі Статтею 1 Конституції України.

Ми, учасники круглого столу, звертаємося до громадян України, державної влади й органів місцевого самоврядування, до українців, які проживають за межами держави, підтримати стратегічний курс України на вступ до НАТО, даючи гідну відсіч внутрішнім «п'ятиколонникам» і колабораціоністам, які значною мірою є винуватцями нинішньої трагедії українського народу. Активізація ними історичної москвофільської кампанії на послаблення ролі національно значущих рішень Верховної Ради України щодо єв-

роатлантичного вибору є продовженням курсу на руйнацію української державності. Цій зрадливій, запопадливій і ганебній політиці необхідно дати належну оцінку з боку громадянського суспільства, української влади.

Звертаємося до Українського народу із закликом, що в час існуючих для України загроз саме колективна форма безпеки, створена демократичними європейськими та північноамериканськими країнами, є найефективнішою і здатна бути, разом із нашою патріотичною відданістю Україні і жертвовою працею заради її майбутнього, реальною гарантією життєдіяльності Нації і Держави.

Павло МОВЧАН,
голова ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка;
Георгій ФІЛІПЧУК,
співголова ГО Всеукраїнський Форум
«Українська альтернатива»,
академік НАПНУ;
Іван ЗАЄЦЬ,
перший заступник ГО «За Україну в НАТО»;
Сергій ДЖЕРДЖ,
голова Громадської Ліги Україна-НАТО;
Микола ГОЛОМША,
голова політичної партії «Патріот»;
Оксана ГРИГОР'ЄВА,
президент Молодіжного центру Атлантичної Ради України;
Євген ЛУПАКОВ, заступник голови
Спілки офіцерів України

ПОЗИЦІЯ ЕММИ ШАПОВАЛОВОЇ

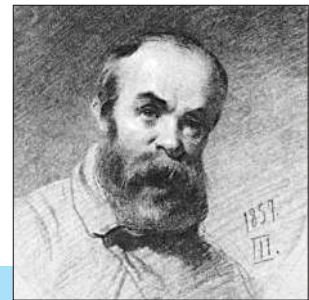
4

ЛЮБИТИ ГЕРОЯ

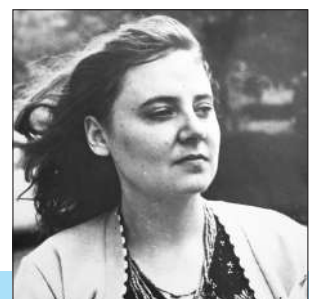
6

160 РОКІВ «ЩОДЕННИКУ»

8-9

ПРОЧИТАТИ НАТАЛКУ НІКУЛІНУ

10-11

НЕЙМОВІРНІ ЖИТЕЙСЬКІ ІСТОРІЇ

14-15

Президенту України Петру
ПОРОШЕНКУ,
Прем'єр-міністру України
Володимиру ГРОЙСМАНУ
голови міста Києва Віталію
КЛИЧКУ

Минулого року Україна відзначила 160-річчя від дня народження і 100-річчя від дня смерті Івана Яковича Франка, велета духу, видатного українського прозаїка, поета, драматурга, публіциста, перекладача, літературознавця, ученого, громадського і політичного діяча, доктора філософії (1893), дійсного члена Наукового товариства імені Т. Шевченка (1899), почесного доктора Харківського університету (1906).

Іван Франко упродовж більш ніж

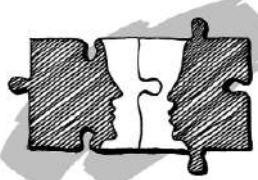
40-літньої творчої активності залишив народові унікальну творчу спадщину письменника, філософа, економіста, історика, соціолога, політолога, етнологі і фольклориста, яка налічує кілька тисяч творів обсягом понад 100 томів. Науковий доробок у трьох десятках дисциплін і нині є доктринальним для формування стратегії розвитку України. Іван Франко писав твори українською, польською, німецькою, російською, болгарською та іншими мовами, перекладав із 14 мов світу.

Делегати VII позачергового з'їзду Товариства «Знання» України підтримують пропозиції письменників, науковців, освітян, діячів культури, представників інших верств громадськості до Президента України, Кабінету Міністрів України і Київської міської влади щодо

гідного вшанування генія України Івана Франка на виконання Указу Президента України № 727/2006 від 2006 р. щодо встановлення повноформатної монументальної композиції Іванові Франку у Києві без демонтажу погруддя у сквері його імені.

Пропонуємо вшанувати пам'ять І. Я. Франка монументом, який би доповнив державотворчу монументалістику Києва і гідно поповнив Пантеон Великих Українців. Підтримуємо пропозиції встановити пам'ятник генію на перетині бульвару Тараса Шевченка та вулиці Володимирської, біля Національної академії наук України.

Звернення ухвалено на VII позачерговому з'їзді Товариства «Знання» України 9 червня 2017 року.

“Влада України не є зрілою українською владою”
— *Що найбільше Вас цікавить у родоводі Вашого села?*

— Мене цікавить усе, бо це моє коріння. Я його почав досліджувати глибоко, писати спогади, зокрема й сімейний, родинний літопис (або календар), історію свого села з 1301 року, бо саме на цей рік, на мій погляд, уже існували Комаровичі. Родовід знайшов серед багатьох мешканців із прізвищем Беґей, у Йосифінській метриці від 1787 року. Хоча мій прадід, за домашніми переказами — Антін, походив ніби з Турківщини і одружився з моєю прабабусею на прізвище Стебельська. Досі мене називають Стебельським...

Мойми зусиллями 2011 року було встановлено в селі капличку, оригінальну ексклюзивну роботу випускниці Академії мистецтв Ольги Солончак. 2016 року відкрито оригінальний пам’ятник знаку із каменю у вигляді стилізованого тризуба з хрестом і назвою “І мертвим, і живим, і ненародженим **БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ**”, презентовано проект герба села і книжку — четвертий проект, — про родовід землі нашої, де на 423 сторінках — історія села Комаровичі авторства доктора історичних наук, професора Михайла Кріля (родом з Добромиля). Однак мене дивує небажання більшості моїх краян знати історію свого роду, долучитися до викладання історичної мозаїки своєї сім’ї, родини, села, оприлюднити якісь цікавинки з їхнього життя. Вони просто забирають їх із собою у могилу.

— *“Ми органічно поєднані українською галицькою землею”, — пишите Ви. Скажіть, у чому унікальність тих зерен, що виростають на галицькій землі?*

— Свою галицьку землю я знаю, бо пізнаю її щоденно уже 65 років. Добре з’ясував для себе особливості галицького менталітету. Не завжди від нього в захопленні, але саме тут я відбувся, тут сформувався мій українкоцентризм. Не впевнений, що став би таким в іншому середовищі — польському, подільському... Попри все, Львів — таки П’ємонт!

— *Мудрий латинський вислів: “Історія — вчителька життя”, згадуємо досить часто. Чи вчить наша (і не тільки) історія нас, українців, зокрема тих, хто приходить до влади?*

— У всякому разі — я намагаюся вчитися. Але тих, хто приходить до влади, як правило, не вчить. Бо вони не знають української історії взагалі, чи погано її знають. Хоча за президентства Віктора Ющенка, Петра Порошенка наша влада поступово, зі скрипом, але повертається обличчям до української історії.

Для неї незабаром буде випробування: 75-річчя створення УПА. Якщо відзначити із честю і гідністю, не оглядаючись на шипіння західних і східних сусідів, то це, нарешті, наша українська влада. Я б назвав Л. Кравчука, В. Ющенка, П. Порошенка українськими президентами, Л. Кучму — проукраїнським президентом, В. Януковича — президентом в Україні, який у лютому 2014 року став антиукраїнським. Але нинішня оборонна війна з Москвою, втрата великої частини території — це не лише історична зрада Януковича, це історичні помилки Л. Кравчука й Л. Кучми, які задурно віддали третій ядерний потенціал у світі, підписали не вигідний для України Будапештський меморандум. А Кучма ще й почав грати двомов-

Ігор БЕГЕЙ: «Ми маємо бути українцями в усіх діях і помислах»

ністю, чим розділив Україну на дві частини.

Як на мене, чимало представників національної влади у критичний момент української історії опинилися не на своєму місці. Тому у межах відкритої кримінальної справи мають бути допитані В. Турчинов (Голова ВРУ і в. о. Президента України у лютому-березні 2014 р.), А. Яценюк (Прем’єр-міністр України у лютому-березні 2014 р.), А. Парубій (Секретар РНБО у лютому-березні 2014 р.), І. Тенюх (в. о. міністра оборони у лютому-березні 2014 р.) та інші за ганебну здачу Криму. Якщо не кримінальну, то історично-політичну відповідальність за капітулянтську позицію вони повинні нести.

— *Хто більше винен в наших негараздах — сусіди (точніше — сусід), чи ми самі?*

— Спочатку — самі, а потім уже сусіди. Юліан Бачинський із гіркотою відзначав нашу національну нищість, яка стала основною причиною поразки національно-визвольних змагань 1917—1921 рр. Ми нині можемо критикувати Михайла Драгоманова, але він наприкінці XIX ст. правильно казав, що Україна не готова до відновлення своєї національної державності, що їй до цього треба дозріти. Це підтвердили ті ж 1917—1921 рр., а також і 1991—2017 рр. Значна частина української інтелігенції дуже полюбила свою позолочену клітку (Д. Донцов). Нинішню інтелігенцію в Україні поділяю на чотири категорії: а) українська; б) проукраїнська; в) інтелігенція в Україні; г) антиукраїнська. Ми маємо бути українцями в усіх наших діях і помислах.

— *Як Ви вважаєте, чому влада України забула про Будапештський меморандум? Адже ми позбулися ядерної зброї під гучний акомпанемент зобов’язань західних партнерів, які нам гарантували територіальну цілісність, та ще багато чого обіцяли.*

— Влада України не була готова ні політично, ні психологічно, ні морально, ні історично 2014 року до того, що Росія нападе на Україну. Мабуть, владі тоді дослухалися “мудрих” порад західних лідерів: “Не зачіпайте Будапештський меморандум, а ми

Заходжу до видавництва “Каменяр” і директор Дмитро Сапіга показує одну з новинок: Ігор Беґей “Від “совка” до українця” в серії “Акценти”. Оскільки шляхи наші в минулому інколи перетиналися, варто поцікавитися, як змальовує свій життєво-фаховий шлях науковець, доктор політичних наук, професор кафедри менеджменту та соціальних наук Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ “Університет банківської справи” Ігор Беґей. Зваживши на моє зацікавлення, Дмитро Іванович показав ще одну книжку Ігоря Івановича — “Осмилення та переосмилення”, що також побачила світ у “Каменярі” дещо раніше.

На базі прочитаного — розмова з науковцем, журналістом і громадським діячем Ігорем Беґеєм.

вам якось допоможемо”. Вважаю, що зрілішій владі належить обов’язково повернутися до Будапештського меморандуму на зустрічах з усіма його підписантами і спонукати їх сісти за стіл переговорів, виконувати свої зобов’язання. І не триматися лише за “безальтернативні” Мінські угоди.

“Фахові люди повинні б залишатися при різній владі”

— *Хто має закладати належні основи патріотичного виховання дітей — батьки, школа? Чи потяг конкретної особи до самоосвіти?*

— Все разом. І середовище, яке надзвичайно опосередковано впливає на людину. Якщо лаються-матюкаються дід, батько, сусіди — то й дитина почне це робити. І так на всіх етапах, у всіх сферах її становлення.

— *Кого більше в нинішній українській еліті — бачинських чи крушельницьких?*

— Бачинських менше, ніж крушельницьких. Першими — пишаюся, вони — приклад для мене. Від других не відвертаюся, бо ніколи не був у таких критичних ситуаціях, як вони, і тому не знаю, як би повівся на їхньому місці.

— *Чи можна стверджувати, що в українській нації було багато запродавців — більше, аніж в інших націях?*

— Кожна нація має запродавців, але чому їх так багато серед українців? Щоденно бачиш відверте і приховане запродавство навколо себе і, зізнаюся, в минулому — і в собі. А ми мали б зумовити те запродавство в зорудку і допомогти позбутися його іншим. Одні йдуть на фронт, а інші йдуть працювати на агресора. Все можна пояснити економічними негараздами, але нам зручно шукати виправдання будь-яких своїх дій. Це ми вміємо. А діти й онуки українськомовних батьків і дідів повсякденне послугування окупаційною російською мовою навіть не вважають зрадою. Зрада — це не тільки відкритий чи таємний перехід на бік ворога, це також відмова у будь-якій формі від прагматичних традицій, культурно-духовних цінностей.

— *Тато Вас, юнака, наставляв: “Люби Україну, сину!” По яких сходах Вам найважче йшлося в житті, пам’ятаючи про Батьковустанову?*

— Найважче йшлося тоді, ко-

ли я остаточно переконався в тому, що історичну правду мені говорить Тато, а не школа, університет, ЗМІ, кіно. Роздвоєння — шизофренія: Тато розповів, наприклад, як у червні 1941 року московські чекісти до Саліни (це біля Добромиля) гнали ув’язнених і скидали у соляні шахти. Один із тих нещасних втік. Але для рівного розрахунку взяли чоловіка, який вів корову на мотузку. Тоді я несміливо заперечував Татові: це переодягнуті німці вчиняли такі звірства.

Таке роздвоєння в мені було до кінця 80-х. Саме тоді, у 80-х, я почав його позбуватися. Чи повністю позбувся? Здається, що так. У той період — комсомольська, партійна робота. Скажімо, я відчував національний образ, коли в райкомі партії мені зауважували, що я виступаю українською мовою. А я захищався: та ж 80 % членів райкому — українці! Отож зсередини я бачив фальшивість інтернаціонального “братства”. Це й прискорило моє безповоротне повернення до українства, до життя за формулою: “Люби передусім своє, поважай чуже і вимагай від чужинця такої ж поваги до свого”.

— *Чи є шанс українським науковцям, політикам, громадським діячам донести світу справжню українську історію?*

— Є шанс. Інша справа — чи українські науковці, громадські й державні діячі ним користаються. Адже необхідно позбутися старих стереотипів, кон’юктурності всередині України та за її межами і, звичайно, шодня опанувати цю справжню українську історію. Не оглядатися на грантодавців, очільників інших держав, які радять нам дивитися на українську історію через їхні окуляри. Історія — це не лише минуле й теперішнє, це — наше майбутнє.

— *Як Ви вважаєте, Путін відновить спробу створити “Новоросію” на східних землях України?*

— Часто українська інтелігенція (чи так звана інтелігенція в Україні, антиукраїнська) шанобливо, з трепетом у голосі вимовляє: “Владімір Владімірович Путін”, “пан Путін”. Водночас — на Президента України каже просто, запанібрата — “Порошенко”, а то й за прізвищем... А Путін лише виконує московську імперську заповідь “Москва — Третій Рим”. Адже гібридну війну винайшли до нього більшовики. Ще в 1917—1918 рр. проголосили так звану Донецько-Криворізьку республіку, привезли свій мос-

ковський уряд до Харкова і назвали його українським урядом, надіслали йому “на допомогу” карально-терористичні війська Муравйова, Антонова-Овсієнка. А Путін — гідний син і вихованець свого московського народу. Краде все — від історії, культури, релігії до територій, є очільником держави-терориста. Попри це, йому, на жаль, подають руку сильні світу цього. Але свого часу вони вітались за руку і з Гітлером, і з Сталіним, не визнавали організованого ним Великого Голоду в Україні, а зараз сумніваються в агресії Росії проти України. Подвійні стандарти. Французи, на знак жалоби за жертвами нещодавнього теракту у підземці Санкт-Петербурга, гасять освітлення на Ейфелевій вежі. Благородно. Я б їм порадив таку ж повагу виявляти до пам’яті українських воїнів і цивільних громадян, які гинуть від рук путінських нацистських фашистів на Сході України. Тоді б їхній символ чи не щодня був би у темряві: зеконирили б на електроенергії і заодно, що надзвичайно важливо, прозріли б щодо Росії, до якої у них більше симпатій, ніж до України. Поки ці подвійні-потрійні стандарти існуватимуть у світовій політиці, доти Путін не зречеться проекту “Новоросія”.

Мене дратує, що Харків називають першою столицею України. Це звучить на телеканалах, від журналістів, чиновників, політиків. Хоч запроваджув для них історичний лікбез. Та в Україні було півтора десятка столиць, Пилип Орлик в XIII статті своєї Конституції закріпив столичний статус Києва — споконвічної української столиці.

— *Хто з представників нинішньої влади в Україні, на Вашу думку, читає Миколу Міхновського, зокрема його “Десять заповідей українського націоналіста”?*

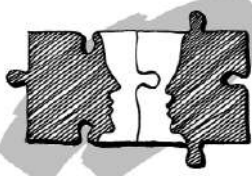
— Ті, що в опозиції перебувають, зокрема ВО “Свобода”. А треба, щоб усі політики і державні діячі читали. І не лише читали, а й використовували на практиці, оскільки більшість цих заповідей не втратили свого значення і досі.

— *Політичну кар’єру, вважаєте Ви, і “надалі роблять пристосуванці”? А як добитися, щоб електорат знав, кого не можна обирати до владних коридорів?*

— Так, переважна більшість, тих, хто робить політичну кар’єру, пристосуванці. Вони є в кожній політичній силі, в кожній фракції Верховної Ради, в Адміністрації Президента. Тому вкрай важливо, щоб фахові люди залишалися при різних політико-ідеологічних владах. Але у нас фахівців усувають, причому дуже часто, а ставлять некомпетентного протеже.

— *Який відсоток людей, що ходять до церкви, справді мають Храм у душі?*

— Я православний, але віддаю належне Греко-Католицькій Церкві: Шептицькому і його наступникам. Я можу всюди зайти — навіть у синагогу чи мечеть. Не заходжу лише до церкви Московського патріархату, бо це суто політичний організм, політична, а не духовна структура. І наша національна нікчемність виявляється ще й у тому, що значна частина українців (і у Львові)

підтримують так звану канонічність МП. Я прихильник Єдиної Помісної Української Християнської Церкви.

Не берусь відзначати у відсотках, скажу так: у душах багатьох людей, які вважають себе вірянами, Храм відсутній. Чимало із них дотримуються релігійних традицій, ходять до церкви, підтримують її матеріально, спонсорують будівництво нових храмів не через внутрішню потребу, а через можливий осуд рідних, друзів, громади і, найголовніше, — страх перед покаранням Всевишнього. І ще одне. Якби служба в церквах не давала прибутку, на дверях половини з них висіла б “колодка”.

“У багатьох у Верховній Раді — “ватники” під вишиванками”

— Чи знаходите час для читання? Які книжки Вам до смаку?

— Є у мене поезія В. Симоненка, я його ще в школі читав. Під її закінчення вже мав бібліотеку десь за 100 одиниць. Гроші, що отримував на сніданок, досить часто витрачав на книжку — їхав у Добромиль і там купував. Маю й нові видання геніального Симоненка. А щодо також геніального Василя Стуса — то маю єдину його книжку, подаровану мені якимось дисидентом Михайлом Осадчим. Взагалі мав би читати більше художньої літератури, але доводиться багато часу витрачати на наукову і навчальну літературу — праця науковця, викладача зобов’язує.

— Я вважаю, що маємо й позитивні новини. Хіба можна весь час згадувалось про одну маловідому працю М. Гоголя, в якій він переконував сучасників, що найголовнішим ворогом людини є смуток.

— Одна з характерних рис галицького українця — постійне незадоволення всім, тільки не собою, нарікання на долю, погоду, музику, голову сільради, Президента... А за святковим столом — говорити про хвороби, смерті, різні бід.

Так, отримуємо із ЗМІ купу негативних новин. Але ж у нашому житті є і щось добре.

— Чи вірите в те, що громадяни Польщі колись визнають антилюдськими дії польських владців супроти українського населення, зокрема, в першій половині ХХ століття?

— Таке може бути, якщо ми наполегливо, на всіх рівнях, допомагатимемо їм пізнавати справжню історію. Треба донести до них: не ми прийшли під їхні Варшаву, Краків, Кельце, а вони — у наші Перемишль, Холм, Львів, Луцьк. Не ми їх українизували, а вони нас попольщили, не ми їх оправославлювали, а вони нас окатоличували... Силоміць.

Таке може статися, якщо ВР України адекватно, блискучино реагуватиме на антиісторичну постанову парламенту Польщі про кваліфікацію дій українців на Волині під час II Світової війни геноцидом проти поляків. Якщо українські актори, правильніше буде — актори з України, не зніматимуться в українофобському польському фільмі “Волинь”. Якщо ми навчимося — і це найголовніше, — самі шанувати свою історію, поважати себе і поляків, які поважають нас, на неповагу відповідати тим самим. Треба домогтися неухильного дотримання принципу рівноправності і взаємоповаги на всіх рівнях: державному, суспільному, політичному, духовному, економічному, осо-

бистому. Ми створюємо вам належні умови для костелу, польської освіти, культури, підприємництва в Україні, а ви нам — такі ж умови для українців у Польщі, ми дбаємо про поховання поляків в Україні, ви так само — про всі могили без винятку українців у Польщі... Має бути повне відзеркалення у будь-яких українсько-польських взаєминах.

— Доки українці, які не від доброго життя виїхали за межі країни, забуватимуть про українську ідею, про необхідність залишатися представником своєї нації у будь-якій ситуації?

— Тут не все так однозначно, мотивація різна. Якби в них на першому місці була рідна мені Україна, — вони б не виїжджали. І не все це пояснюється економічними негараздами. Пораджу їм: заробити якомога більше і повертатися в рідну Україну, розбудувати її так, щоб згодом сюди на заробітки приїжджали поляки, чехи, італійці, португальці...

— Чому ми належимо до тих, хто денационалізується найшвидше?

— Я б з цим не погодився. Скажімо, євреї у міжвоєнній Польщі масово ополячувались. Ті ж поляки москвопилися у царській Росії. Така є доля бездержавних націй. Зараз, гадаю, процес денационалізації українців в Україні призупинився, але в Росії — прискорився. Він триває в інших країнах серед українців-емігрантів. До того ж, частина із них приїхала туди вже денационалізованою на московський копил.

— Вишивана сорочка — свідчення про практичну українськість людини, чи не завжди?

— Не завжди. Це — те ж саме, що ходити до церкви задля моди, уникнення громадського осуду. Для мене головне — внутрішня потреба.

У багатьох у ВР — московські “ватники” під вишиванками. “Вата” є і у Львові — серед тих, що ходять у вишиванках. Часом хочемо зовнішніми атрибутами перекрити свій ватний, совковий внутрішній світ.

— Чому і досі можна почути в українському середовищі: “Німця на вас треба”?

— Відповідь на це запитання можна шукати в глибинах нашої історії. Пам’ятаєте — в “Повісті минулих літ”: “Приходьте і правте нами”? Наші люди звикли до знецінення свого, знецінення себе. Не звикли брати на себе відповідальність, бо їй брав чужинський правитель і управитель.

Нині у Путіна перетракують нормандську теорію: москвити мають прийти до нас — і правити нами. А взагалі — багато років на різних частинах України правила чужинці. Ми, на жаль, ще й досі не відбулись як державницька нація. Прикро, але ще й нині значну частину громадян України можна називати населенням, але не громадянами України. Сподіваюся, що далі буде краще. Щороку зростає кількість громадян України, яких можна зарахувати до української нації. Про це свідчать і три Майдани, і участь українців у війні на Сході. Вони переконливо доводять, що ми — не лише нація покірних гречкосів, а й гордых козаків. І з кожним наступним поколінням їх кількість зростатиме, через кілька десятиліть вони становитимуть переважну більшість. Тому важливо вистояти зараз, захистити і зберегти Українську Державу.

Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

Стратегічна мета — гідне життя

Микола ЦИМБАЛЮК

Громадські організації, зокрема, ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, “За Україну в НАТО”, “Українська альтернатива”, партія “Патріот” та інші вже не перший рік ведуть велику роз’яснювальну роботу в українському суспільстві з різних аспектів національної безпеки держави. Одним із важливих елементів цієї політики є аналіз відносин Україна—Росія, який мусить показувати суспільству справжнє обличчя нашого північного сусіда, акцентуючи на реальних вигодах для України від членства в Альянсі.

Виступаючи на круглому столі, співголова ГО Всеукраїнський форум “Українська альтернатива” Георгій Філіпчук сказав:

— Сьогодні, коли ми говоримо про вступ до НАТО, треба враховувати непоінформованість нашого населення, його зuboжіння, російський контроль впродовж усіх 25 років незалежності. Національна реформа, як найважливіший чинник утвердження державної незалежності, була відсутня. Це давало величезні можливості нашим ворогам маніпулювати громадською думкою. Нинішній стан справ у державі, соціологічні дослідження з багатьох питань нашого життя дають маловтішну картину.

Ми, ще недавно будучи найосвіченішою нацією, стрімко втрачаємо свої позиції: нині Україна у 25–30 разів менше видає книг на душу населення. Можна зрозуміти, куди ми йдемо і що нас чекає в майбутньому. Не кажу про наше 135 місце в світовому рейтингу економічних свобод, про найнижчі зарплати і пенсії. А за дискусією і тупою пропагандою щодо продажу української землі влада забула про те, що наші села дедалі більше обезлюднюються. За останні п’ять років у 7 тисячах наших сіл не народилося жодної дитини. Це є інтегральні показники, які багато про що говорять і не потребують жодної дискусії. Натомість стандарти НАТО вимагають іншого підходу до якості життя своїх співгромадян і держави загалом. Чи знають про це пересічні українці?

Тому ми хотіли б, щоб проблеми НАТО, нашого цивілізаційного вибору не лише оцінювали з точки зору милітаризації. Для наших політичних сил залишається найбільшою цінністю, найважливішою базою існування життя нації — гідне життя в своїй, незалежній державі. І якщо ми збереження державності розглядаємо через призму входження в Євроатлантичний блок, то це той цивілізаційний вибір, який дасть шанс на безпеку, який унеможливить наші трагедії і війни нині і в майбутньому.

Іван Заєць, перший заступник ГО “За Україну в НАТО”:

— До сьогоднішнього дня відносини України і НАТО базувалися на співробітництві. Нині ж Україна заявила, що бере курс на членство в НАТО. Реакція на це була різною, і з Москви, і в Україні. Зокрема нардеп Новінський перейшов будь-які межі, назвавши це рішенням антиконституційним. Він заявив, що в Акті проголошення незалежності України є пункт, що Україна — нейтральна держава. Надія Савченко лякала глядачів, що буде гостра реакція Росії, і тому це дорога ціна такого рішення. Виходить так, що Україна не має права захищати свою територіальну цілісність і не повинна дратувати своєю незалежністю агресивного сусіда. Дивна логіка слуг народу.

— Що стосується нас, — сказав Іван Олександрович, — то рух “За Україну в НАТО” оцінює за-

Упродовж усіх років української незалежності Росія робила все можливе, щоби наша держава не увійшла у найефективнішу систему безпеки в світі — Євроатлантичний альянс. Великою мірою російська агресія проти України — продовження тієї ж політики. “Прийшов час, — сказав спікер ВР України, коментуючи ухвалення парламентом законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо зовнішньополітичного курсу України (№ 6470), — щоби ми в українському законодавстві змогли чітко задекларувати бажання України вступити в НАТО”. “За” проект закону проголосували 276 народних депутатів. Нарешті наша влада зробила ще один крок до гарантованої національної безпеки. Прискорити її ходу може і мусить українська громадськість, бо великою мірою захист територіальної цілісності й незалежності України, наше майбутнє залежить від реального членства в НАТО. “Українська альтернатива” зініціювала круглий стіл на цю тему — “НАТО і національна безпека України: минуле, сьогодення і майбутнє”, — що відбувся 16 червня в Укрінформі.

конопроект як стратегічно важливе рішення. Але ми побоюємося, щоб не було зупинки, бо формування руху без мети — це ніщо. Як у нас ведеться в політиці, навколо цього може виникнути велика пауза. Що, на нашу думку, треба зробити, щоб не було паузи і ми послідовно рухалися до поставленої мети?

По-перше, імплементувати рішення Верховної Ради в низку указів Президента України. Впродовж 2015—2017 років було ухвалено три дуже важливі документи: Стратегія національної безпеки (2015 р.), Воєнна доктрина (2015 р.), Стратегічний оборонний бюлетень (2016 р.). Треба згадати і про річну національну програму. Всі ці документи орієнтують наші відомства, які відповідають за співпрацю з НАТО, на практичну цілорічну роботу. Тепер наша мета — членство в НАТО. Тому треба привести у відповідність і імплементувати рішення Верховної Ради до технологічних нормативних документів.

По-друге, мусимо підвести відповідну інституційну базу, оптимізувати ті резерви, які є. При президентові існує Комісія з питань координації євроатлантичної інтеграції. Нам треба слідувати, як вона працює. Бо її повноваження досить великі, це не просто координаційна діяльність, це моніторинг стану діяльності у сфері євроатлантичної інтеграції, внесення пропозицій президенту на покращення роботи, сприяння узгодженості. Громадськість мусить вимагати, щоб діалог між нею і владою був тісний.

По-третє, посилення інформаційної роботи. Реакція на рішення парламенту засвідчила, що її наша влада “проморгала”. Всі противники євроінтеграції ключовали це рішення з усіх боків, щоб його скомпрометувати.

По-четверте, питання референдуму. Він потрібен із трьох причин: зупинити хитання всередині влади; вибити пропагандистські можливості із рук Москви; посилити позиції народу в очах західних партнерів — у демократичних державах голос народу ціниться.

Повністю підтримав позицію Івана Зайця голова партії “Патріот” Микола Голомша. Він, як ке-

рівник однієї із потужних молодих політичних сил (807 організацій — реальних! — в Україні) вказав на кволу просвітницьку роботу влади і мас-медійних ресурсів щодо входження України в НАТО. Попри те, що з продовженням російсько-української війни прихильників євроатлантичного вибору стає дедалі більше, кількість тих, особливо серед старшого покоління, хто дотримується іншої думки, не зменшується. І причина тому проста: переважна частина людей не знає, які суттєві переваги несуть у собі стандарти НАТО для кожного громадянина особисто. Бо уявляють блок тільки як агресивну милітаризовану структуру. Цим і користуються наші вороги.

Про те, що Україна давно, з перших років незалежності співпрацює з НАТО, говорив Євген Лупаков, заступник голови Спільної офіцерів України. Мало хто знає, що коли ще недавно ті мізерні рештки кораблів ВМС України залишалися на бойовому чергуванні, то це частково результат натівської матеріальної і фінансової допомоги. За всі роки співпраці Збройних сил України з ООН жодних проблем із нашими військовими формуваннями не було. Це свідчення того, що ми готові до вступу в НАТО.

— Якби ми були в НАТО, — підсумував Євген Лупаков, — то ніхто не посмів би напасти на Україну. Тисячі наших військових і цивільних громадян не поплалися б своїм життям за право жити в незалежній державі. І треба пам’ятати, що стандарти НАТО — це не тільки безпека, а й високий рівень життя громадян, освіта, верховенство права, країна без корупції, чесний президент і відповідальний уряд.

В обговоренні проблеми входження України в НАТО взяли участь і внесли свої пропозиції інші політичні і воєнні експерти, громадські діячі, серед яких Оксана Григор’єва, президент Міжнародного центру Атлантичної Ради України, Сергій Джердж, голова Громадської Ліги “Україна—НАТО”. За результатами роботи учасники круглого столу підписали Звернення до Президента України, Верховної Ради і Уряду (Див. с. 1).

Емма ШАПОВАЛОВА,
кандидат філологічних наук, учитель-методист, відмінник освіти України, голова МО “Просвіти” м. Новомосковськ

Міське об'єднання “Просвіти” Новомосковська підтримує звернення культурно-суспільного товариства зі Львова, приєднується до громадськості й ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка з вимогою до Верховної Ради: скасувати злочинний, антиукраїнський закон відвертих агентів Росії Ківалова і Колесніченка, ухвалити новий Закон про мову.

Державною мовою України є українська в усіх сферах, особливо у галузі освіти. Дивно, як могла ВР ухвалювати Закон “Про освіту”, не скасувавши злочинний закон Ка-Ка і не ухваливши нового Закону про мову.

Пропозиція МОНУ про злиття двох дисциплін “Українська література” і “Зарубіжна література” в один навчальний предмет “Література” (подано проект 23 грудня 2016, до 30 січня 2017 необхідно було надіслати пропозиції) є злочином.

Таке “злиття” призведе до поверхового ознайомлення з українською і зарубіжною культурою, а це основний засіб у формуванні національної свідомості, громадянства, відчуття європейця.

Ще проблема — якою мовою учні і студенти читатимуть тексти зарубіжної літератури? Переконана — російською. Чому? Звернімо увагу на статистику і аналіз видавничої справи Дмитра Пилипчука. За 24 роки в незалежній Україні зменшилося видань художнього перекладу зарубіжної літератури українською мовою учетверо, а російськомовних перекладів зросло вдвічі. Та ще й потік перекладних видань із Росії, який ніхто не обліковував, був “підпорядкований одній меті: не дати утвердитись в Україні українській мові як державній”. Дмитро Пилипчук застерігає: “Слово є зброєю, а чуже слово є чужою зброєю і в чужих руках”. Це повинні розуміти чиновники державного апарату. Адже є указ Президента № 534 від 1 грудня 2016 року.

Вчителі б'ють на сполох: як можна багатство української літератури в програмах 10–11 класів втиснути в рамки виділених годин? Поверхове вивчення літератури (через брак часу) призведе до духовного занепаду і деградації молоді.

Тепер щодо програм МОНУ з літератури. Науковцям і вчителям варто продумати, в якому аспекті вивчати літературу в 10–11

Б'ємо на сполох!

Підтримую і схвалюю звернення і відкритий лист до вчителів доктора педагогічних наук, професора НПУ ім. М. Драгоманова Олени Ісаєвої (“СП”, ч. 1 за 2017 р.); погоджуюсь із вимогами відкритого листа до міністра освіти і науки Лілії Гриневич від провідних науковців, учителів-практиків, методистів, батьків (“СП”, ч. 4 за 2017 р.); підтримую ухвалу науково-практичної конференції “Державна мова в освіті” (5 жовтня 2016); розділяю тривоги Ірини Фаріон, Івана Ющука, Катерини Мотрич, Галини Пагутяк, Володимира Ференца — цвіту національної гуманітарної еліти, які б'ють на сполох, щоб зберегти мову і духовні цінності багатостраждального народу України.

класах, у коледжах і училищах, ВНЗ. Переконана, що буде збережено курс історико-хронологічного розвитку літературного процесу, текстуальний аналіз “вершинних творів”, тематичне осмислення надбань української класики та сучасної літератури, виділення окремих особистостей письменників. Варто звернутися до синтезу і аналізу, але так, щоб не загубити, а поглибити інтерес учнів до вивчення художньої літератури як засобу відображення життя та історії, формування моралі. Важливо приділити увагу і вивченню життєпису письменників як взірців для формування особистості школяра — не тільки за хронологічною таблицею, а на основі спогадів про нього друзів по перу, однодумців, на основі щоденників, на матеріалі серії літературно-біографічних творів.

Завдання науковців, кафедр української літератури університетів та педінститутів — підібрати фактичний матеріал, документи, фотографії письменника, підготувати для вчителів методичні посібники, відеозаписи, які можна було б використати на уроках. МОН повинно робити замовлення, проводити конкурси.

Старшокласники на основі вивченого раніше повинні узагальнити матеріал про народну і авторську пісню. Саме народна пісня повинна витіснити примітивну попу. Відомо, що випускники японських шкіл повинні знати близько 200 народних пісень Японії. А хіба арсенал народної пісні України бідніший? Учителю треба мати записи народних і літературних пісень.

Окремий урок — авторські пісні на слова Тараса Шевченка та інших класиків. Це може бути дослідницько-пошукова робота: знайти тексти, мелодію, виконавців, історію пісні. Рекомендуюмо пісні: “Сміються, плачуть слов’ї” Олександра Олеся, “За Україну” Миколи Вороного, “Ой, у лузі червона калина” С. Чернецького, “Пісня про рушник”, “Вчителько моя” Андрія Малишка, “Два кольори”, “Лелеченьки” Дмитра Павличка, “Осіньне золото” Дмитра Луценка, “Червона рута” Володимира Івасюка тощо.

Можна давати дослідницьку і пошукову роботу на тему “Пісні про кохання”, “Козацькі пісні”, “Жартівливі пісні”.

Мені випало допомагати укладати збірник “Ув'язнені пісні України”, які у захлавлених книжечках зібрав політв'язень Михайло Шевельов. Його арештували 1950 року, коли навчався в 9 класі. Вирок виніс Дрогобицький обласний суд — 10 років позбавлення волі (за ст. 54-10 ч.ч. 1, КК УРСР). Керівник хору Віктор Промовдо записав ноти до пі-

сень, зібраних Шевельовим, з його голосу, він мав чудовий тенор. Тема “Ув'язнені пісні України” теж може бути матеріалом для дослідження.

Далі — список авторів, твори яких рекомендовано вивчати текстуально. Вважаю за доцільне виділити цикли: література початку ХХ століття (Микола Вороний, Олександр Олесь, Агатангел Кримський, Богдан Лепкий, Гнат Хоткевич, Богдан-Ігор Антонич); література Розстріляного Відродження (Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Євген Плужник, Микола Хвильовий, Валер'ян Підмогильний, Лесь Курбас); література 1960–1970-х років (Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Василь Голобородько, Іван Дзюба, Микола Руденко, Ігор Калинець, Василь Стус, Іван Світличний, Євген Свєрстюк); література періоду війни (Євген Маланюк, Олег Ольжич, Олена Теліга); українська література в еміграції (Тодось Осьмачка, Іван Багряний, Улас Самчук, Василь Барка) та інші. Ці письменники — цвіт української нації, а їхні твори вічні.

Для текстуального вивчення слід би рекомендувати зразки драматургії ХІХ–ХХІ ст., щоб відродити генетичний потяг українського народу до лицедійства, артистизму і вистав. “Просвіта” свого часу в основу ставила організацію драмгуртків, вони були в кожному містечку і селі. Під час вивчення драматичних творів клас повинен стати малим театром, щоб вийти на велику сцену.

Варто пропонувати і тему “Література рідного краю”. Для різних областей тут будуть різні автори і тексти.

Тематичне вивчення літератури в 9–11 класах — один із напрямів програми з літератури. Діти залюбки вивчатимуть інтимну лірику класичної і сучасної літератури, читатимуть сонети і виконуватимуть романси. Вірші про кохання сприятимуть вихованню краси вірності, норм моралі.

Важливо не оминати тему, яка формує національну свідомість — твори про мову, про обов'язок митця в боротьбі за рідне слово. Ці уроки літератури поєднати з уроками мови, коли вивчається історія походження української мови, шляхи і методи її нищення, функції мови та культура мовлення. Можна використати добірку текстів зі збірок “Мова рідна, слово рідне”, “Найдорожчий скарб”; “Молитву про мову” Катерини Мотрич, “Українці мої”, Віктора Баранова, книги-дослідження Анатолія Погрібного, Сергія Плачинди, Сергія Піддубного “Філософія слова”, “Українська світила та символи”, статті

Ірини Фаріон, “Мистецтво гречності” Ольги Корніяки та ін. Треба вчити старшокласників і студентів порівнювати публіцистичний, науковий текст із художнім, знаходити спільне і відмінне. Пропонувати учням самостійно скласти публіцистичний чи художній текст про красу і багатство рідної мови, про обов'язок кожного громадянина знати мову держави, в якій живемо. Вчити молодь уникати суржику, росіанізмів, калёк.

Важлива тема “Збереження і охорона природи, довкілля”. Кожен урок літератури повинен бути пов'язаний з практикою життя, з активною участю учнів у вирішенні проблем, про які вони читають у художніх і публіцистичних текстах.

2017 року — 85 років трагічної події в Україні, спланованого Голодомору-геноциду. Прочитаймо твори письменників про це, запалимо на уроці свічку пам'яті, згадаймо односельців, які стали жертвами сталінських голодоморів.

Актуальна тема сьогодення — війна і мир. Старшокласники повинні знати земляків, які загинули в боях, захищаючи рідний край. Варто порівняти твори про події Другої світової війни з творами про московську агресію на Донбасі і в Криму.

Нещодавно я презентувала свою збірку “Герої не вмирають! Хай згинуть вороги”, присвячену воїнам-новомосковцям, які загинули в боях із московським окупантом, у лісії “Самара” і виконкомі. Бачила, як пробуджується національна гідність старшокласників, їх готовність захищати рідний край, як залюбки вони читали і вивчали вірші.

Ще одне питання — це методика вивчення художнього тексту так, щоб учні не втратили інтерес до читання. Варто відкинути застарілий метод, який нав'язувався Білецьким і Мазуркевичем у підручниках: тема, ідея, художні образи, засоби художнього вираження. Ідею твору треба не нав'язувати, а виводити на основі прочитаного твору.

Мені пощастило бути аспіранткою професора університету імені Олеся Гончара в Дніпрі Клавдії Павлівни Фролової. Вона уже в 1970–1980-х роках зробила нову методику аналізу художнього твору з позиції естетичних категорій. Учні повинні знайти в тексті естетичну категорію прекрасного, гармонійного, драматичного, трагічного і комічного, визначити, що митець утверджує, якими художніми засобами створює зриму картину, моделює дві тези: добра і зла.

Книга К. П. Фролової спря-

мувала і мене до пошуків нового. У співпраці із працівником МОНУ Поліною Яковенко я написала посібник для вчителів “Формування почуття прекрасного на уроках літератури”, який видано накладом у 20 000 примірників. Вчителі використовують наші рекомендації.

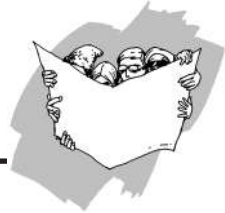
Також важливим є поєднання класної і позакласної роботи. В арсеналі творчого вчителя — драмгуртки, народні обряди і звичаї, вечорниці, свята народної і авторської пісні, конкурси художнього читання. Варто приділити увагу дослідницькій і пошуковій роботі (а не рефератам, списаним з інтернету): круглі столи, дискусії, науково-практичні конференції, зустрічі з письменниками і людьми творчої праці, відвідування театрів і філармоній, музеїв, зв'язок з місцевими аматорськими колективами художньої самодіяльності, обмін виставами між школами, концерти і вистави для батьків, для учнів молодших класів; участь дітей в олімпіадах і конкурсах, літературних КВН, вікторинах, випуск літературно-художніх альманахів, поетичних збірок, туристичні походи літературними стежками.

В українців є славний пантеон громадян України, які за походом не є українцями, а за своїми переконаннями вірою і правдою служили нашій країні. Про них повинні знати учні і студенти.

В арсеналі учителя — пам'ятні дні: Міжнародний день рідної мови, День української писемності і мови, конкурс імені Петра Яцика, день пам'яті Героїв Крут, Небесної Сотні. Важливо всі заходи проводити не для галочки і звіту, а щоб вони залишили вагомий слід у душі і свідомості нашої молоді.

І насамкінець — ВНЗ, технікуми, коледжі, училища негуманітарного профілю. У цих закладах, як і в школах, ліцєях, гімназіях повинен бути курс української літератури, зарубіжної літератури, культурології, ділової мови, народознавства, етнографії, історії України, які повинні викладати державною мовою.

Закликаємо науковців, учителів-практиків, МОНУ разом розробити науково обґрунтований Типовий навчальний план для учнів 10–11 класів, удосконалили програми з української мови, літератури, окремого курсу зарубіжної літератури для учнів 5–9 класів усіх типів навчальних закладів, щоб підготувати молодь до практичного життя як національно-свідомих патріотів, культурних, ерудованих громадян України і Європи.

Валерій РОМАНЬКО,
голова Донецької обласної ор-
ганізації НСКУ, член НСЖУ,
НСПУ, м. Слов'янськ;
Євген ШАПОВАЛОВ,
голова ГО “Товариство імені
Олекси Тихого”, член НСКУ, м.
Дружківка

Захід ініціювали Донецька
обласна організація НСКУ, ГО
“Товариство імені Олекси Тихо-
го”, Управління культури і ту-
ризму Донецької ОДА. Участь у
святі взяли представники освіт-
ніх установ: Департаменту осві-
ти Донецької ОДА, відділу освіти
Бахмутської РДА, учні та вчителі
Серебрянської школи, пред-
ставники Сіверської об'єднаної
громади, місцеві мешканці.
Мистецько-краєзнавчий захід
зацікавив і членів Фондації під-
тримки осіб старшого віку “Вік
щастя” (керівник Наталія Бон-
даренко), які виявили бажання
ознайомитися з історією та куль-
турою рідного краю, та ідентифі-
кують себе як українці.

Свято відкрив та був його ве-
дучим очільник краєзнавців До-
неччини, доцент Донбаського пед-
університету Валерій Романько. “У
цей день, — наголосив Валерій Іва-
нович, — ми повинні обов'язково
згадати невтомного краєзнавця та
педагога Василя Терещенка, завдя-
ки великій пошуковій роботі якого
забуте свого часу ім'я Микити
Шаповала було повернуто нашим
сучасникам. Це багато в чому за-
вдяки його організаторським здіб-
ностям та ентузіазму було створено
Шаповалівську фундацію, відкри-
то пам'ятник і музейну кімнату М.
Шаповалу, 2002 року проведено
Всеукраїнську науково-практич-
ну конференцію “Микита Шапо-
вал — вірний син України”, видано

Шаповалівське свято у Серебрянці на Бахмутщині

**У селі Серебрянка Бахмутського району, що на Донец-
чині, 10 червня вшанували Микиту Юхимовича Шаповала,
уродженця цього села, відомого діяча Української револю-
ції 1917–1921 років, публіциста, журналіста, соціолога,
поета. Захід приурочено до 135-річчя від дня народження
М. Ю. Шаповала та 100-річчя Української революції. Зна-
менна подія відбулася біля пам'ятника Микити Шаповалу,
який розташований на подвір'ї місцевої школи.**

книжки “Микита Шаповал — ве-
летень із Донбасу” (2000) та “До-
нецькі світлани Микити Шапова-
ла” (2002), тривалий час щорічно
проводилися Шаповалівські чи-
тання. Внесок Василя Терещенка
у збереження пам'яті Микити Ша-
повала неоціненний, світла йому
пам'ять”.

Школярі Серебрянської шко-
ли виступили з монтажем, у яко-
му нагадали про події із життя ві-
домого земляка, цитували уривки
з віршів Микити Шаповала.

Про постать Микити Шапо-
вала в українській історії розповів
науковий працівник Бахмутсько-
го краєзнавчого музею, заступ-
ник голови правління Донецької
краєзнавчої організації Ігор Кор-
нацький.

Начальник управління куль-
тури і туризму Донецької ОДА
Аліна Певна наголосила на ве-
ликому виховному значенні для
сучасного покоління тих націо-
нально-патріотичних починань,
які проводили на початку ХХ
століття Микита Шаповал і йо-
го однодумці. Нам сьогодні не-
обхідно продовжувати справу зі
збереження та укріплення неза-
лежності нашої держави — це і є
тісний зв'язок поколінь.

Голова громадської організа-
ції “Товариство імені Олекси Ти-
хого”, краєзнавець Євген Шапо-
валов звернувся до школярів із
проханням знати правдиву й по-
вну історію України, свого рід-
ного краю, відчувати себе укра-
їнцями. Для цього треба добре
вчитися, багато читати. Він по-
дарував школярам книги з істо-
рії України.

Про Микиту Шаповала, важ-
ливість його творчої спадщини,
про тісний зв'язок поколінь гово-
рили у своїх виступах провідний
спеціаліст департаменту освіти
Донецької ОДА Тетяна Ремпель,
директор Серебрянської школи
Олександр Стешенко, голова Сі-
верської громади Василь Масю-
женко, громадський активіст Во-
лодимир Березін, представник
Званівської громади Юлія Тимчак.

Потім учасники свята огля-
нули музейну кімнату Микити
Шаповала в Серебрянській шко-
лі; побували біля пам'ятного ка-
меня, який 2001 року встановле-
но на місці садиби батьків М. Ю.
Шаповала; відвідали Свято-Пре-
ображенський храм; піднялися
на Мар'їну гору, з якої відкрили-
ся прекрасні краєвиди цього чу-
дового куточка донецької землі.

На прощу до Катерини

**Щойно в селі Богданівка Яготинського району, Київської
області відбувся VI Всеукраїнський сільський фестиваль на-
родної творчості “Катеринина пісня”, присвячений пам'яті
Народної художниці України Катерини БіЛОКУР.**

**Ця культурна подія сприяє популяризації художньої та
епістолярної спадщини мисткині зокрема, і відродженню
духовності українського народу загалом.**

Ніна ГОЛОВЧЕНКО

Традиційно учасники фестива-
лю збираються зранку біля музею-
садиби К. В. Білокур, де Ольга Ша-
повал, директор музею, розповідає
про самобутню мисткиню, її дра-
матичну долю та коротку славу, яку
вона пізнала в останні роки життя
в Україні та Франції. У маленькій
хатині збережено інтер'єр, особисті
речі, ранні роботи і предмети ма-
лярства К. В. Білокур. Експозицію
підсилюють традиційні предмети
побуту, рушники, вбрання, що бу-
ли актуальними в українському се-
лі першої половини ХХ століття.
Осучаснюють музей-садибу кни-
ги, мистецькі альбоми, світлинки,
буклети і відеофільми, що погли-
блюють і фіксують для історії жит-
тя і творчості художниці, яка сту-
пила за поріг хати у світ малярства
і розірвала коло традиційного се-
лянського буття. Кімнати вибілені,
прикрашені квітами, які так люби-
ла Катерина Василівна, підлога за-
стелена сухою духмяною травою,
скошеною на леваді. А у дворі са-
диби розкошують квіти від весни
до пізньої осені...

Мистецькі колективи приїз-
дять до Катерини Василівни у Бог-
данівку з квітами. Нині троянди,
ромашки, півонії, шовкову тра-
ву і запашну м'яту у Вінок пам'яті
мисткині влітали шанувальники
її таланту з Київщини, Полтавщи-
ни, Черкащини та Чернігівщини.
Своєрідний перформанс підсилю-
вало пісенне попурі з улюблених
творів Катерини Василівни та пі-
сень на її ушанування.

А далі — проща до Катерини.
Від садиби К. В. Білокур учасни-
ки фестивалю рушають із Вінком
до могили художниці, що в мемо-
ріальному комплексі в центрі се-
ла. До ходи долучаються мешкан-
ці села та гості.

На панахиді, що триває бі-
ля могили художниці, кожен
молиться за світлу пам'ять об-
дарованої українки та глибше
усвідомлює відповідальність за
те, що талант, непересічну осо-
бистість треба вчасно бачити, ці-
нувати і підтримувати. Митець
має відбуватися у гармонії зі сві-
том, а не всупереч усьому...

Найтриваліше дійство фести-
валю — виступи народних твор-
чих колективів. Розпочинається
концерт своєрідною інтродукці-
єю, алюзією до картини К. Біло-
кур “Богданівські яблука”: гляда-
чів пригощають яблуками, у такий
спосіб ніби причащають непосвя-
чених Катерининим світом.

Цьогоріч концерт відкрив по-
чесний гість — народний арт-
ист України, соліст Національ-

ної опери України Ігор Борко,
котрий виконав декілька класич-
них українських романсів. У рам-
ках концерту перевидання книги
про життя і творчість К. В. Біло-
кур М. Кагарлицького презенту-
вала вдова письменника Ольга
Кагарлицька. Співведучі захо-
ду Ніна Михайлишина, громад-
ський діяч, народознавець, і Надія
Слабковська, керівник народного
аматорського фольклорно-етно-
графічного ансамблю “Берегиня”
Богданівського сільського будин-
ку культури, модерували захід.

21 колектив із колоритни-
ми назвами “Берегиня”, “Маль-
ви”, “Чураївна”, “Оберіг”, “Від-
луння Полісся”, “Гречаники”,
“Сузір'я”, “Травневі роси”,
“Яворина”, “Хutorянка”, “Ко-
валівчанка”, “Горлія”, “Верби-
ченька”, “Великодимирські ба-
ламути”, “Черкаські цокотухи”,
Вищебулатецький народний хор
і солісти (Галина Лихацька) спі-
вали давні фольклорні компози-
ції, класичні народні та авторські
пісні, читали вірші на пошану ху-
дожниці. Потужна енергетика
української пісні, щира емоція
тепла і причетності до творчості
створили неймовірну атмосферу.

Ніна Михайлишина зазначи-
ла, що творчі фестивалі в Україні
стають популярнішими. Пізнан-
ня власної історії і культури дають
змогу українцям виносити на загал
ту чи ту подію, цікаві факти з жит-
тя відомих діячів, історичних по-
дій тощо. Небайдужі активні та не-
пересічні люди шукають перлинки
у своїх селах і містечках не тільки
для того, щоб привабити туристів,
а й для того, щоб привернути увагу
світу до духовно знакових місць на
мапі України. От тоді й народжу-
ються напрочуд дивні й цікаві на-
зви еко-фестивалів, фестивалів на-
родної творчості тощо. І кличуть
до себе шанувальників, особливо
влітку, від сонячної Одеси до істо-
ричного Києва, від Шевченкового
краю до мальовничих Карпат.

На фестиваль їдуть за покликом
серця, щоб уклонитися тим святим
місям і пошанувати тих українців,
котрі жили і творили для нас.

“Катеринина пісня” — все-
український фестиваль народної
творчості; тут можна причастити-
ся усім тим, чим живе людина:
любов'ю, добротою, красою сві-
ту музики, слова, емоції. Коло-
рит дійства — неповторний, бо
творцями є учасники фесту, ко-
трі приїждять до Богданівки з чер-
каських, полтавських, київських,
чернігівських сіл і містечок. Щоб
нас знали і поважали інші — ко-
жен повинен дбати про спільний
дім, ім'я якого — Україна!

О. В. КОЛІСНИК,
доктор філософських наук, про-
фесор КНУКіМ

Чарівним травневим вечором
у приміщенні Інституту міжнарод-
них відносин КНУ, де навчаєть-
ся й виховується майбутня еліта
українського суспільства, відбула-
ся дивовижна за своєю актуальні-
стю й знаковістю подія — відкри-
ття виставки “Молитва за Україну”
відомого українського живописця
й графіка, професора кафедри ри-
сунка та живопису Київського на-
ціонального університету техно-
логії і дизайну Євгена Петровича
Гули. Роботи майстра ілюструють
його належність до когорти худо-
жників, які демонструють внутрішні
інтонаційні колористичні звучан-
ня авторської інтерпретації образ-
ності європейських і світових тра-
дицій живопису.

Мовою професійно-незбаг-
неного образотворчого мистец-
тва художник у своєму творчому
задумі втілює глибинні, загально-
людські, філософські наративи, які
надзвичайно актуальні для сучас-
ної України. З позиції академічно-
го рівня професіоналізму й власно-
го, такого сучасного, сприйняття
культурної спадщини та сьогоден-
ня України й світу митець розкри-
ває глобальну проблематику життя
і смерті, миру, гармонійного співіс-
нування та взаємодії різних націо-
нальних Світів-Систем.

Об'єднання людства на ша-
блях планетарного, а не вузько-
суб'єктивного мислення, тяжіння
до світу загальних божественних
істин, яскраво-мальовничо пред-
ставлені талантом мистецького
модернізму Євгена Гули у трип-
тихах “Молитва за Україну”,

Виставка-сповідь «Молитва за Україну» українського живописця Євгена Гули

“Глинська пустинь”, а також у ро-
ботах “Розмова”, “Молитва янго-
ла”, в яких символічно заковано
головну концепцію заходу.

Художник Євген Гула вдало ак-
центує увагу глядачів на актуаль-
ній для кожного загальнолюдській
проблематиці розкриття транс-
цендентного у собі, розмежуванні
швидкоплинного й вічного. То-
му що доти, поки людина не від-
чує справжнього, болюча дійсність
нав'язує свої пріоритети та шаблони
поведінки, які лише про-
довжують оману ілюзії, а в реаль-
ному житті вони просто не здатні
привести людину до відчуття задо-
волення життям і спокою та радос-
ті від досягнутого.

У триптиху “Пророцтво” автор
напрочуд вдало та виражено доно-
сить до глядачів символічні старо-
завітні образи-наративи Мойсея,
Соломона, цариці Савської, які
служать для передачі авторської
концепції відчуття мілливої ілю-
зорності оточуючої соціальної ре-

альності й пошуку справжнього ду-
ховного Шляху як пошуку Свого, й
усвідомлення Чужого, нав'язаного.

Майстер через могутні обра-
зи-символи у своїх роботах “Во-
скресіння”, “Благословіння”,
“Шевченкові думи”, “Пам'яті
Михайла Бойчука”, “Менора” та
інших, здійснює історико-про-
блемне осмислення вартості жит-
тя, вміння розрізнати головне від
швидкоплинного у конкретному
соціокультурному вимірі україн-
ського суспільства.

Соціокультурний аналіз ви-
ставки-сповіді Євгена Петрови-
ча Гули свідчить, що вона є зна-
чимим художнім і соціальним
явищем, оскільки професійне й
філософське мистецтво знаного
майстра об'єктивно демонструє
тісний взаємозв'язок його твор-
чих задумів із реальними та акту-
альними проблемами дорогого й
вагомого для усіх нас українсько-
го суспільства й сучасної людини
загалом.

Кілька слів до майбутньої книги Святослава Праска про Романа Шухевича

Ігор ПАВЛЮК

Вперше — у незрадливій пам'яті генів, адже 70 років тому моя родина по-батькові брала участь у національно-визвольних змаганнях, одним із очільників яких був пан Роман, за що була репресована і вислана за Урал, звідки повернулася лише прабабуся...

Вдруге Шухевич явився мені в Нью-Йорку 1999 року, де я випадково (?) познайомився у Науковому товаристві імені Тараса Шевченка із Лясею Старосольською (псевдонім — Уляна Любович), яка була двоюрідною сестрою нашого героя: її батько Володимир Старосольський (український громадсько-політичний діяч, голова Української соціал-демократичної партії у 1937—1939 рр., в. о. міністра закордонних справ УНР у 1919—1920 рр., соціолог, юрист, адвокат, професор, дійсний член НТШ, автор “Теорії нації”) 1906 року одружився із Дарією Шухевич (1881—1941 рр.) — донькою українського громадського діяча, етнографа, педагога Володимира Шухевича, який був дідом головнокомандувача УПА генерала Романа Шухевича.

Дивовижна пані Ляся, як її всі називали. Жінка із неймовірним дієвим почуттям гумору, запасом життєстійкості й доброї мудрості, запросила мене в гості у будинок, де її сусідкою перед тим була Докія Гуменна, і де я мешкав кілька тижнів, доки не знайшов окреме помешкання для життя. Користувався рідкісними бібліотекою та архівом пані Лясі (журналістки і письменниці, співробітниці жіночого журналу “Нова Хата”, журналіст “Господарсько-Кооперативний Часопис” (1937—1939 рр.) та “На сліді” (1936—1939 рр.), редактора журналу Союзу Українок Америки “Наше Життя”), слухав і записував її розповіді. Це окрема тема... Мав честь організувати видання її книг (Любович У. Нариси, інтерв'ю, есеї з журналу “Наше Життя” (Нью-Йорк, 1969—1990) / Ред.-упор. і автор передм. І. Павлюк. — Львів, 2001. — 340 с.; Любович У. Розкажу вам про Казахстан: Нариси з пережитого. — Львів: Каменяр, 2001. — 150 с.) і писати передмову до однієї з них.

Тобто якщо подивитесь у Вікіпедії біографії цих людей, безсумнівно зрозумієте, що маєте справу і щастя спілкування з одним із найшляхетніших українських родів, у якому було багато священиків, політичних, культурних, військових і громадських діячів, істинних героїв України, світової аристократії.

А втретє явився в мою долю легендарний Роман Шухевич тепер, коли у видавництві “Апріорі” вийшов друком мій роман про боротьбу “Вирощування алмазів”, а директор видавництва Юрій Николишин (сам, до речі, добрячий письменник) показав мені рукопис роману мого земляка, письменника Святослава Праска про цього “лидаря свободи” і запропонував написати передмову до нього.

Уже з перших сторінок героїчний епос твору мене сподобав.

Ми зв'язалися телефоном із

Герої насправду не вмирають... Вони воскресають для нації і приходять до нашого духовного малокрів'я з конкретною допомогою, підтримкою у час тектонічних суспільних переформатувань, великої боротьби за життя і волю, у якій нема нічого випадкового, у чому аз грішний остаточно переконався, коли тричі, як Івану Франкові любов, явився мені Роман Шухевич.

його автором і відразу ж знайшли спільну мову.

Отож такі три щасливі випадки визначили мою долю у цьому енергетичному потоці, привівши її погрітись до вічного вогню безсмертної слави Романа Шухевича (псевдоніми: “Білий”, “Дзвін”, “Роман Лозовський”, “Степан”, “Чернець”, “Чух”, “Тур”, “Тарас Чупринка”), про якого так живо, професійно, з високою любов'ю і глибоким знанням деталей написав пан Святослав, бо лише справжній письменник уміє так відчувати іншу особу, особистість, філософський, психологічний, ідеологічний, екзистенційний контекст доби, в якій його герої жили і пульсували, і так геніально просто явити нам образ у дії, ретрота перспективі, — як це робив Андре Моруа про Бальзака, Байрона... Павло Зайцев — про Тараса Шевченка... Ірвінг Стоун — про Джека Лондона... Роман Горак — про Івана Франка, Микола Островський — про Павлу Корчагіна...

Останнє порівняння, звичайно, насторожить читача, але в контексті знакової фігури українського політичного і державного діяча, члена галицького крайового проводу Організації українських націоналістів, командира українського військового підрозділу “Нахтігаль” у складі іноземних військ Вермахту, генерал-хорунжого, головнокомандувача УПА, голови Секретаріату Української головної визвольної ради... воно доречне, адже репрезентує яскравих представників двох непримиренних світоглядів, двох представників українського народу, про яких пишуть книжки і знімають фільми.

А недооцінювати ідеологічних суперників, не поважати їх, навіть утаємничуючи правду про них, як учить історія, — ознака слабкості, а не впевненості у своїй правоті сили.

Врешті, у моїй волинсько-холмській родині один дід по материнській лінії (боєць радянської армії) загинув на річці Одер у Німеччині, а другий дід по батьківській лінії — в УПА. А мої батьки полюбили одне одного. Драма шекспірівського рівня.

Роман Шухевич — приклад людської сили, мужності, стійкості, розвиненої особистості, адже був чудовим спортсменом, музикантом, навіть підприємцем.

Легенду зможе перемогти, знищити лише інша легенда, як ідеологію — інша ідеологія, тому маю надію, що ця книга Святослава Праска стане настільним читанням навіть для тих людей, представників нашого молодого покоління демократичного суспільства, які, можливо, навіть не поділяють радикалізм національної ідеології, але не можуть не поважати і наслідувати ту силу духу, людські якості, які були притаманні нашим героїчним предкам, одним із яких є той, про кого ця книга.

Врешті, ні автор цього чудо-

вого роману, ні ми з вами не збираємося канонізувати героя в релігійних системах координат. Він був (і залишається) великим військом свого народу, який прагнув використовувати всі можливості для перемоги і будівництва української держави, які у той час були, і боровся до кінця, тому переміг, адже, як сказав Ернест Хемінгуей у його нобелівському творі “Старий і море”: “Людину можна знищити, але не можна перемогти”.

А доводити істинність чи хибність патріотичної стратегії, чи й тактики головнокомандувача УПА, який, зокрема, зазначав: “Але як Гітлер думає, що нас перехитрить, то помиляється, бо ми маємо свої пляни” (див. Ганушевський Мирон. Роман Шухевич у моїх споминах // Літопис Української Повстанської Армії. Т. 45. — Торонто-Львів, 2007. — С. 81.), судити його за гріхи та грішки з нашої дзвіниці чи купини — неумудро і навіть небезпечно, як неприродно хвалитися своєю любов'ю до матері, батьківщини, чи сперечатися і смішно доводити один одному, хто їх більше любить...

Роман Шухевич любив Україну, це життя, цей створений Всевишнім світ справжньою, поважною любов'ю, активна дієвість якої, як показує нам Святослав Праск, була шліфована в душі й тілі хлопця, як і в нащадків усіх аристократичних родів Європи та світу, ще з колиски, з ранньої юності, про що інтегрально свідчить його характеристика, записана в одній із облікових пластових карток: “Найліпший з гуртка. Честотлюбивий. Войовничий. Енергійний”, як і його відповідь адвокату на запитання, що спонукало його до вступу в ОУН: “Це був наказ мого серця”. Довірливі пасажи цього роману, скажімо, розлога, драматична сцена спілкування 14-річного Романа у їх родовому будинку, де “не раз гостювали і галицький митрополит, і кардинал Сильвестр Сембратович, і Микола Лисенко та інші культурні й політичні діячі краю”, з Євгеном Коновальцем — полковником Армії УНР, головою Проводу українських націоналістів, першим головою ОУН, одним із ідеологів українського націоналізму:

“Спочатку Роман ніби трохи знітився перед легендарним командиром Січових Стрілців, але скоро

опанувавши себе, чменно вклонився, привітався:

— Добрий день, пане полковнику...

— А-а... — враз широко усмінувся міцної спортивної будови чорнявий чоловік [...] — Мій юний опонент... вітаю, вітаю, мій юний друже. Прошу скласти мені компанію, — запрошує жестом до столу.

— Та який він вам, пане полковнику, опонент, — заступилася за онука господиня, бо Ромчик ураз почервонів, що з ним траплялося надзвичайно рідко, але одразу й опанував себе, а бабуся Герміна веде далі. — Він у нас, пане Євгене, просто великий політиканти, — старається перевести на жарг бєсїду [...].

— Ромцю, тобі ще зарано висловлювати власні думки про речі дорослих. Не гнівайся на нього, пане Євгене, за таку дитячу сміливість. Хлопець просто ледь не заслаб, коли була програна війна з поляками, так цю поразку взяв близько до серця...

— А хто сказав, що сміливість — то недолік характеру? — зробив ураз здивовані очі Коновалець. — Навпаки, мало у нас тієї справжньої сміливості. Я шаную відважних, та ще й до того мудрих людей із таким глибоким патріотизмом з таких юних літ”.

Через увесь динамічний роман, що витриманий у гармонійній стилістиці, інкрустований по-чоловічому, по-майстерному стриманими, але доречними, вдалими художніми засобами, діалектами, то синьо-жовтою, то червоно-чорною ниткою проходить вертикальна стежина розвитку та зміцнення, гартування характеру майбутнього головнокомандувача, вузловими моментами на якій є, приміром, опис серйозного скандалу із бійкою на ґрунті захисту національної гідності юного Романа зі старшим від нього поляком Тадеушем Рольським — сином начальника повітового суду в Камінці Струмилівій (тепер місто Кам'янка-Бузька), що призвело до того, що Йосип Шухевич перевів сина на студії до Львівської Академічної гімназії...

Наклепи, несправедливості та інші удари долі того, чиє життя стало “ходінням “по лезу”, “балансуванням на межі екзистенції та смерті” (див. Анатолій Кентій, Володимир Лозицький. Від бойовика УВО до Головного Коман-

дира УПА // Літопис УПА. — Т. 10. — Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга третя: 1949—1952. — Торонто, 1984) стають індикаторами його успіху, успіху українського національного руху, одним зі знакових репрезентантів якого він був і зостається, відтінюючи і нагадуючи нам усім мазепинське болісне застереження: “През незгоди всі пропали. Самі себе звозовали”, адже він був змушений боротися-воювати за Україну не лише проти поляків, фашистів і більшовиків, а й, на жаль, іноді проти українців, які були на інших ідеологічних боках барикад... Врешті, бореться і зараз.

У романі виразно показано усю висоту і ницість людей в екстремальних умовах, які не змінюють людської природи, а лише сповна відкривають її суть: тоді чесний стає чесним, пасквілянт — пасквілянтом, а герой — героєм.

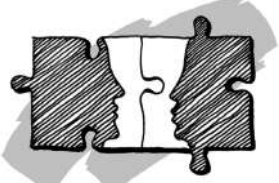
Тому загибель героїчного Романа Шухевича справді стала неоправданою втратою для українського підпільного визвольного революційного руху в 1950-х роках, — писала тодішня преса, бо, як зазначив тоді генерал МДБ П. Судоплатов, “після смерті Шухевича рух спротиву в Західній Україні пішов на спад і незабаром згас”, щоби в кінці 1980-х років відродитися з новою силою знову...

Соковитий мовою і красивою правдою текст твору поважного автора, члена НСПУ Святослава Праска, який сам був організатором і першим головою районного осередку “Просвіти”, головою районної організації Народного руху України, нагородженого медаллю “Будівничий України”, лауреата премій імені Г. Чубая, імені Світочів... в чий родині, як зізнається сам пан Святослав, у 1947—1948 роках “мешкав під вигаданим прізвищем та іменем Богдан Левчук син Романа Шухевича Юрій”, побудований за класичними законами мистецького твору, якому віриш, який спонукає любити Героя і саме життя у всіх його проявах, а тому цей твір романного жанру можна при бажанні й потребі переформатувати в інші жанри: від п'єси — до кіносценарію, не втративши суті, пластики слова і дії, що при нагоді і раджу зробити театрам та кіношникам, перекласти його іншими мовами.

Герой України Юрій Романович Шухевич, до слова, — досі активний будівничий України, голова політичної партії Українська національна асамблея, Головний командир УНА-УНСО, депутат ВР України, гідний син свого легендарного Батька.

Потенція поєднання у цій книзі двох яскравих національних патріотичних духів — Романа Шухевича та Святослава Праска — має колосальну інерцію, тому ті, хто має ніжку любові і праведний гнів, честь і мужність, совість і гідність, читатиме і перечитуватиме її завжди, і передаватиме своїм нащадкам — щоби являвся їм, як приклад святої боротьби, що, врешті, є законом, а для героїчних натур — і смыслом самого Життя.

Отож “думайте, читайте”...

Орест КРАСІВСЬКИЙ, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри європейської інтеграції і права Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України

Як відомо, книжки насичені настоем цілющих Знань. І це спонукає людину щоразу вчитися читати по-новому. Особливо це стосується літератури інтелектуальної, що примушує думати й задумуватися. Бо ж люди тупіють, коли перестають думати. І тим приємніше, коли до рук потрапляє видання, суголосьне за стилем письма і рівнем душі, наче підтверджуючи, що все в цьому житті залежить від слушного часу й щасливої нагоди. Йдеться про нову книжку письменника і журналіста, заслуженого працівника культури України Миколи Павленка з інтригуючою назвою “*Струмююче крізь нас Життя безмежне, або Право на безсмертя*” (видавництво “Успіх і кар’єра”, 2016 р.).

Здійснити підкоп під власне невігластво

Найперше враження — несподівані футурологічні візії на тлі реальності. Цей жанр розповіді про науково-технічні досягнення автор визначає як “реальна фантастика”. Оскільки вважає (і, гадаю, не безпідставно), що викладене в творі майбуття з часом таки буде втілене в життя. Йдеться насамперед про біоенергоінформаційну інтегральну медицину, її можливості у подовженні життя людини, аж до набуття нею безсмертя, підвищення рівня духовності пересічної особистості і її моральної вдосконалості на тлі нещадної руйнації екології Землі і нищої сутності олігархату. Космічна сутність — Світлий Ієрарх і земний навченець Деміург приходять на допомогу, аби зреалізувати свій проект порятунку zdegradovanoї Земної спільноти, здійснивши обезсмертнення людства як фізично, так і духовно, ґрунту-

ючись на тому, що земляни — це вже не люди, це “жахіття Дарвіна, осяяне неврологічним і психічним розладом”.

І тут скажу чесно і безпомилково, самого таланту автора було б замало, тож притаманну Миколі Павленку едудакцію нічим не заміниш. Подеколи відчуваєш і мимовільний спротив до написаного, але несамохіт сприймаєш його настанови і побажання щодо необхідності позбутися життєвого негативу, навіть не в етичному, а суто енергетичному розумінні: не плювати на землю, бо цим самим людина позбавляє свій організм від кальцію; не вживати лайливих слів, бо це у перспективі — імпотенція і ракові захворювання; не гніватися, не дратуватися, не проявляти лють і несамовитість. Бо весь цей емоційний негатив призупиняє інтелектуальну складову

в мозку людини, а також сприяє неконтрольованому надходженню до організму “поганого” холестерину. І такими прикладами рясніє ледь не кожна сторінка твору. І то є немала праця автора, аби вичленувати з усього наявного нині інформаційного гіпермасиву речі справді вартісні, виважуючи при цьому вагоме зерно вічних істин.

Можна з упевненістю констатувати, що творче життя Миколи Павленка освітлене променем високої ідеї — зробити з людини високодуховну, моральну особистість, що простежується в його попередніх книжках “*Окуляри для Розуму*”, “*Віагра для Розуму*”, “*Біблія Розуму*”...

Як зазначав Донцов — справжнім українцям зроду-віку притаманний “Чистий рефлекс бойового півня (цьогорічного символу — Авт.), інтегральний націоналізм і українофільство”.

Або, як висловився щодо цього громадський діяч Сполучених Штатів Америки: “Права вона чи ні, але це моя країна!”.

Насамкінець додам, що автор, опрацьовуючи гори спеціальної та обтічної літератури, відшукуючи справжні (не інтернетні) крупинки правди, видає унікальні тексти, сповнені істини, і вражаючі думки, що розгорнули Знання, скупо приховані від загалу, бо передовсім тут домінує талант.

Сподіваюсь, що й всі інші читачі, опанувавши цей твір, зазнають певної зміни парадигми мислення, зберігши при цьому транспарентність інтенції! Як казав свого часу Міттеран: “Дайте часу час”, і твір Миколи Павленка, позначений жанровою оригінальністю і модерністю образного науково-художнього мислення, неодмінно знайде свого вдячного читача.

Перша монографія про кримськотатарську народну емігрантську пісню

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, академік НАНУ

У щойно виданій монографії Ольга Гуменюк віддає належне своїм попередникам та окреслює стан фольклористичної фіксації й вивчення народної пісні кримських татар. Тут, як вона слушно зазначає, насамперед слід назвати ім’я Олексія Олесницького, українського та російського фольклориста, котрий 1910 року під грифом московського Лазаревського інституту східних мов видав фольклорний збірник “Песни крымских турок”, де вмістив розділ емігрантських пісень. Варто також додати, що той же Лазаревський інститут східних мов закінчив свого часу видатний орієнталіст Агатангел Кримський, і що Олексій Олесницький співпрацював з академіком у 20–30-х роках, зокрема, при укладанні поетичного додатку до наукової розвідки А. Кримського “Література кримських татар”. На рубежі XIX й XX століть, а згодом у 20–30-х роках роках XX століття чимало зробили в царині збирання й дослідження народної пісні кримських татар спершу слов’янські, а згодом і тюркські фольклористи, серед яких Аркадій Кончевський, В’ячеслав Пасхалов, Климент Квітка, Асан Рефатов, Яг’я Шерфедінов. Ця робота не припинялася і в умовах депортації, де виїшов трьома виданнями (Ташкент, 1957, 1979, 1990) оновлений, значно доповнений збірник Я. Шерфедінова. З середини 90-х років у Сімферополі виходять нові ґрунтовні видання — збірники Ільяса Бахшиша та Едема Налбандова з передмовою Муртази Веліджанова (1996), Февзі Алієва (2001), ще один збірник Ільяса Бахшиша (2004).

Як цілком слушно зазначає Ольга Гуменюк, передмов, які до того ж з’являються далеко не в усіх фольклорних збірниках, вкрай обмаль задля належного наукового осягнення кримськотатарської народної пісні. Перу української фольклористики належать видані в Сімферополі перші монографічні дослідження пісенного фольклору кримських татар, а саме: “Меджбур олдым мелн бир гуле — Взяла у бран мене троянда. Поетичний світ фольклорного пі-

Гуменюк О. Айтыр да агъларым — Скажу та й заплачу. Кримськотатарська народна емігрантська пісня кінця XVIII—XIX століть: монографія. — К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2016. — 374 с.

Відродження кримськотатарської духовної культури, започатковане на рубежі 80–90-х років минулого століття й пов’язане з процесом повернення кримських татар на рідну землю з депортації, значною мірою зумовлене плеканням і розвитком національного фольклору, зокрема й народної пісні. Недавня перемога співачки Джамали на популярному міжнародному конкурсі не останньою чергою зумовлена орієнтацією саме на ці традиції. Адже в своєрідній образності, інтонаціях, мелодиці виконуваного нею твору можна відчутти відгомони кримськотатарського пісенного фольклору, зокрема й емігрантських пісень.

сенного жанру — макаму” (2008), “Учъ къаранфиль — Три гвоздики. Журливі мотиви в кримськотатарській народній пісні кохання” (2011), “Авада учан телли турна — В небі лине ключ журавлів. Художнє осягнення драматизму любовних стосунків у кримськотатарській народній пісні” (2012), “Нане сувы ичерим — Вип’ю м’ятної води. Пісні щасливого кохання в кримськотатарському фольклорі” (2014).

У новій монографії Ольги Гуменюк вперше ґрунтовно розглядається кримськотатарська емігрантська пісня кінця XVIII—XIX століть. Адже саме на кінець XVIII ст. припадає початок трагічного розставання корінних мешканців Криму із рідною землею (хоча головні суспільно-політичні катаклізми, які припадають на XIX століття, спричинили три чорні хвилі еміграції кримських татар). Про переживання і сподівання вигнанців поетично яскраво виповідається в народних казках, які аналізує Ольга Гуменюк, особливо детально розглядається такий образно своєрідний, багатий на фантастичні й соціально-побутові образні картини казковий епос “Муджизели балык” (“Диво-риба”). Посилаючись на праці відомих українських та тюркських дослідників, О. М. Гуменюк осмислює жанрово-стильову специфіку емігрантської пісні як насамперед своєрідної підгрупи суспільно-побутової лірики, в якій, проте, виразно даються взнаки епічні аспекти, що певною мірою зближує її з історичною піснею. Тут також розглядаються соціально-історичні передумови виникнення й функціонування кримськотатарської емігрантської пісні означеного періоду, подається детальний огляд історії фіксації й вивчення кримськотатарського емігрантського фольклору.

Наголошується, що слідом за О. Олесницьким збиранням та вивченням саме емігрантської пісні кримських татар плідно займалися Юсуф Болат та Ібраїм Бахшиш, Февзі Алієв. Окремий фольклорний збірник “Къырымтатар муажидир тюркюлери” (“Кримськотатарські емігрантські пісні”), впорядкований поетом Аблязізом Велієвим та композитором Сервером Какурою, побачив світ лише 2007 року.

Авторка першої монографії про кримськотатарську народну емігрантську пісню ґрунтовно аналізує відповідні зразки фольклорної лірики кримських татар XVIII—XIX століть, визначає провідні її цикли. Окремий розділ присвячений детальному аналізу розлогої оповіді “Кримський дестан” — єдиного епічного фольклорного твору відповідної тематики, що дійшов до нас. Дослідниця задля розв’язання поставлених перед собою завдань плідно послуговується комплексом методів, серед яких — історико-функціональний, структурно-типологічний. Особлива роль в її дослідженні належить естетико-філологічному методу, що дає змогу предметно представити художній світ осмислюваного фольклорного явища, розкрити особливості поетики кримськотатарської емігрантської лірики та епіки. Вона переконливо доводить, що соціально-побутова конкретика, життєва достовірність тут невіддільна від промовистості символіки, метафоричності та версифікаційної вигадливості, від неповторної музикальності не лише музичних, але й літературних текстів аналізованих фольклорних творів.

До Ольги Гуменюк жоден дослідник кримськотатарського пісенного фольклору не здійснив такого ґрунтового аналізу поетики народної пісні, верси-

фікаційних особливостей цих фольклорних творів, не розкрив взаємодії драматичних, епічних та ліричних стильових аспектів, чітко не окреслив цілісну систему образних, інтонаційних, ритмічних та ряд інших контрастів, притаманних поезиці емігрантських творів кримських татар. Тому другий розділ книги “Художній світ фольклорної емігрантської лірики кримських татар кінця XVIII—XIX століть” заслуговує на особливо високу оцінку. Важливо, що в монографії подаються, як додаток, кримськотатарські емігрантські пісні в оригіналі та в українських перекладах, здійснених Віктором Гуменюком.

І в аналізі конкретних творів, і в узагальненнях Ольга Гуменюк досягає неабиякої ґрунтовності й чіткості. Ось як, наприклад, вона характеризує тематичні обрії аналізованих пісень: “Провідні тематичні мотиви кримськотатарської емігрантської лірики кінця XVIII—XIX ст. — болісне відчуття втрати минулої слави й величі Криму, перетвореного на печальне румовище (“вирандыр”); відтворення нещастя та страждань простого люду; звинувачення як призвідців нестерпної скрути не так завойовників, як власної знаті; потерпання старших, насамперед матерів, з приводу мобілізації кримських юнаків до осоружного війська; наголос на необхідності за будь-яких, навіть щонайтяжчих, обставин зберігати людську гідність, віру в справедливість вищих сил, які неодмінно мають зглянутися на людські бідкування й відновити порушену гармонію; туга розлуки з близькими людьми, з рідною землею, а разом з тим певне сподівання на те, що її гіркота якоюсь мірою буде пом’якшена відчуттям немарності жертви, адже несподівана вимушена подорож

не раз трактується як переселення на ті терени, де шанують іслам і де правовірним вільніше буде дотримуватися його приписів і звертатися з благальними молитвами до Господа... Усі ці мотиви нерідко поєднуються в одному творі, хоч здебільшого в тій чи іншій пісні можна виділити один з них як провідний. Скажімо, в пісні “Шу вапурнынъ думаны” (“Цього пароплава дим”) відтворено шемливий момент прощання з рідною землею, відплиття від дорогих серцю берегів, в пісні “Манифестлер бизге кельди” (“Маніфести до нас дійшли”) превалує релігійний мотив, а в пісні “Аман, Мевлям, къуртар бизни!” (“Леле, Господи, помилуй нас!”) йдеться насамперед про рекрутчину” [с. 277–278]. Відзначений тематичний поліфонізм невіддільний від інтонаційного багатства (від болісного розпачу до стоїчної стриманості), що своєю чергою веде до психологічної проникливості, до поєднання ліричних та епічних аспектів пісенної оповіді. Змістові й формальні аспекти, тематичні й власне естетичні за такого аналітичного й водночас цілісного підходу важко розмежувати, вони глибоко пов’язані між собою.

Таке окреме дослідження, яким є монографія Ольги Гуменюк “Скажу та й заплачу. Кримськотатарська народна емігрантська пісня кінця XVIII—XIX століть”, заслуговує на увагу й високу оцінку, бо вперше так детально і ґрунтовно розглядається художній світ кримськотатарської народної емігрантської пісні.

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка

17 червня

Сегодня, в четвертом часу утра, пришел я на огород. Утро было тихое, прекрасное. Иволги и ласточки нарушали изредка только сонную и сладкую тишину утра. С некоторого времени, с тех пор как мне позволено уединяться, я чрезвычайно полюбил уединение. Милое уединение! Ничего не может быть в жизни слаще, очаровательнее уединения, особенно перед лицом улыбающейся[ся], цветущей красавицы матери Природы. Под ее сладким волшебным обаянием человек невольно погружается сам в себя и видит Бога на земле, как говорит поэт. Я и прежде не любил шумной деятельности, или, лучше сказать, шумного безделья. Но после десятилетней казарменной жизни уединение мне кажется настоящим раем. А я все так и не могу ни за что приняться. Ни малейшей охоты к труду. Сажу или лежу молча по целым часам под моею любимой вербою, и хоть бы на смех что-нибудь шевельнулось в воображении. Таки совершенно ничего. Настоящий застой. И это томительное состояние началось у меня с 7 апреля, т. е. со дня получения письма от М. Лазаревского. Свобода и дорога меня совершенно поглотили. Спасибо еще Кулишу, что догадался прислать книг, а то я не знал бы, что с собою делать. В особенности благодарен я ему за “Записки о Южной Руси”. Я эту книгу скоро наизусть буду читать. Она мне так живо, так волшебным живо напомнила мою прекрасную бедную Украину, что я как будто с живыми беседами с ее слипыми лириками и кобзарями. Прекраснейший, благороднейший труд. Бриллиант в современной исторической литературе. Пошли тебе Господи, друже мой искренний, силу, любовь и терпение продолжать эту неоцененную книгу. Прочитавши в первый раз эту алмазную книгу, я дерзнул было делать замечания, но когда прочитал в другой и в третий раз, то увидел, что заметки мои — заметки пьяного человека и ничего больше. Окроме Суботова, т. е. насчет места бывшего дома Богдана Хмельницкого. Но такое ничтожное пятнышко не должно быть замечасмо на драгоценной ткани. Я обещал, начитавшись до отвала этой книги, послать ее Кухаренку и теперь жалею, что обещал. Во-первых, потому, что я ее никогда не начинаю до отвала. А во-вторых, потому, что поля книги испачканы нелепыми замечаниями. Даст Бог, я ему из Петербурга вышлю чистенький экземпляр.

Вчерашний ведевил кончился, как и следовало ожидать, сегодня миром и гомерической попойкой с песельниками. Интересно

Шевченковому Щоденнику — 160 років

У червні виповнюється 160 років із часу початку Тарасом Шевченком Щоденника наприкінці десятирічного заслання. Ми вже торкалися цієї важливої теми два роки тому, коли розповідали про роботу нашого постійного автора Володимира Мельниченка над книгою “Нове прочитання Щоденника Тараса Шевченка. Авторський коментар”. Тоді було вміщено його коментарі до першого поетового запису в Щоденнику 12 червня 1857 р. (“СП”, 11—17 червня, 2015 р.). Було також відзначено, що нове прочитання Шевченкового Щоденника найперше передбачає всебічне врахування результатів роботи всіх авторів коментарів і приміток, опублікованих у попередні часи. На цей час найповнішими автор вважає коментарі до публікації в 2003 р. поетового Щоденника в п’ятому томі Повного зібрання творів Тараса Шевченка у дванадцяти томах (Далі — ПЗТ. Т. 5), взяти ним за основу. У своїй книжці вчений розширює кількість коментарів більш як удвічі.

Наш новий проект із Володимиром Мельниченком має завдання привернути увагу читачів до Шевченкового Щоденника як “серцем продиктованого документа”, втечища його душі, свідчення та підтвердження високої, справді європейської освіченості поета, безпрецедентного вмістилища його світоглядних одкровенень про життя, мистецтво та Бога, а також побутових уявлень і повсякденних людських оцінок, що вкупі розкривають єство національного Генія.

З цією метою з червня 2017 р. до травня 2018 р. ми щомісяця публікуватимемо один-два Шевченкових записи в Щоденнику з авторським коментарем історика-шевченкознавця.

Починаємо з поетових нотатків від 17 і 18 червня 1857 р., до яких Володимир Мельниченко зробив двадцять п’ять коментарів (в академічному виданні їх усього дев’ять). У тексті Шевченкового Щоденника курсивом виділено слова, що коментуються.

знать, чем кончится свадьба. Вероятно, дракой.

...пришѣл я на огород.

Шевченкові згадки про город у Щоденнику, на жаль, ніколи не коментувалися. І в Шевченкові часи, і сьогодні це — ділянка землі при садибі, здебільшого для вирощування овочів. Город у Новопетровському укріпленні — зелена місцина з садом і бесідкою, де господарювала дружина коменданта Новопетровського укріплення А. О. Ускова. Послухаймо її:

“Кожна команда мала свої городи, де сіяла огірки, редьку, буряк і т. д. З часом ці городи перетворилися мало не в сад, принаймні комендантська частина їх. Восени 1853 р. виписали багато дерев із Астрахані, із Гур’єва-містечка. Із Ханга-баби привезли великі дерева шовковиці; в їхній посадці Шевченко брав діяльну участь. У цьому саду для мене було поставлено будиночок для літнього проживання, неподалік було поставлено бесідку, де ми обідали, а трохи далі поставили киргизьку кибитку, в якій Шевченко міг працювати. Мій чоловік зробив для себе ще землянку, в якій відпочивав після обіду, в ній якраз Шевченко ховав свої малюнки. Як бачите, в саду було достатньо приміщень, і Шевченко завжди знаходив там собі вільний куточок, де йому ніхто не заважав; оскільки він любив природу, — небо, зірки, — то міг ходити, мріяти скільки завгодно”.

Отже, Тарас Григорович мав доступ на город. Скажімо, “уральський козачина” М. Ф. Савичев, з яким Шевченко познайомився в Новопетровському укріпленні в травні 1852 р., згадував: “Одного разу ми пішли на “город”! Поблизу укріплення є долина зі сприятливим наносним ґрунтом — єдиний оазис біля укріплення. Комендант... засіяв на ньому різні овочі, навколо розсадив дерев — плачучу вербу і топольник, вивезені з Астрахані. Деревця були тоді ще молодими й ріденькими; але тут на свята були гуляння фортечної аристократії”.

Наприкінці заслання Шевченкові дозволили доскоху перебувати тут. 16 червня він занотував:

“Теперь, когда уже узнали о моем освобождении, то ближайшие мои начальники — фельдфебель и ротный командир, не увольняя меня от учения в караула, позволили мне свободные часы от службы проводить на огороде, за что я им сердечно благодарен”.

Більше того, в запису від 1 липня

читаємо: “...Мне позволено нанимать за себя в караул и ночевать на огороде, чем я и пользуюсь с благодарностью”.

Город асоціювався з Україною. Тяжкі біди Шевченкового “недомученого варнака” почалися, коли він змушений був залишити найдорожче — “хату і город”. А в баладі “Утоплена”, коли поет особливо наголошував, що дівчина виросла гарною всупереч “лютий” матері, написав: “Як маківка на городі, / Ганна розвітала...”

Для рядового Шевченка, який провів у казармі 10 років, город став опочинком для змученої душі, де він, особливо наприкінці заслання, намагався бути якнайчастіше і якнайдовше: “Ночевал на огороде, в комендантской беседке. Это моя теперешняя резиденция” (4 липня). Про город Шевченко згадував 27, 30 червня, 5, 8, 11, 14, 15, 17, 23, 24, 25 липня. Тут поет вів Щоденник, чаював, відпочивав від казарми, приймав гостей, зокрема й самого коменданта Новопетровського укріплення І. О. Ускова, спав.

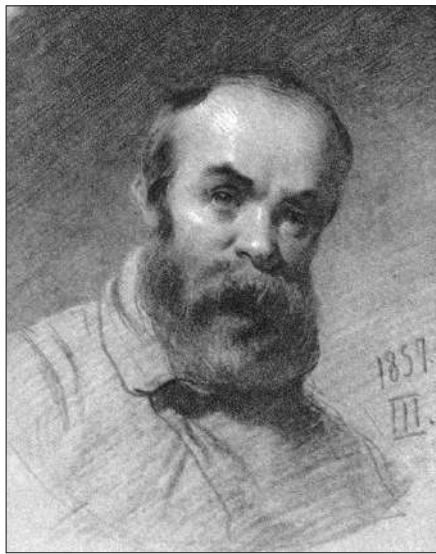
Оскільки читач мало що знав про Шевченків рай-город, то згадка про нього іноді приводила до смішних казусів. Скажімо, в “Літописі життя і творчості Т. Г. Шевченка” (1976) від 21 липня було зафіксовано, що знайомий поетові поручик М. Є. Бажанов “привітав Шевченка з волею”. Це — зрозуміло. Але далі... “Шевченко в цей час був на городі з Ф. Фіалковським...” (Йшлося про Фелікса Фіалковського, польського політичного заслання, з яким Шевченко подружився в Новопетровському укріпленні). Погодьтеся, не кожен читач здогадається, що міг робити там поет із приятелем. Пололи грядку? Збірала огірки, персики, абрикоси, виноград, які там виростали? Та ні — пили чай і “лимонівку” — горілку, настояну на лимонах.

...иволги и ласточки...

Співочого птаха вивільгу (іволгу) Шевченко згадував у Щоденнику і наступного дня 18 червня, а 11 липня записав, як наслухався “чирикання веселих ласточек...”

...и видит Бога на земле, как говорит поэт.

Шевченко по-своєму цитував рядок із вірша М. Ю. Лермонтова “Когда волнуется желтеющая нива...”: “И в небесах я вижу Бога...”

Автопортрет. 1857 р.

...уединение мне кажется настоящим раем.

Цікаво, що в примітках до видання “Дневника” 1931 року ці Шевченкові рядки порівняні зі зізнанням Ф. М. Достоевського в “Записках із мертвого дома”: “Я бы никак не мог представить себе: что страшного и мучительного в том, что я во все десять лет моей каторги ни разу, ни одной минуты, не буду один? На работе всегда под конвоем, дома с двумя товарищами и ни разу, ни разу — один... Впоследствии я понял, что, кроме лишения свободы, кроме вынужденной работы, в каторжной жизни есть еще одна мука, чуть ли не сильнейшая, чем все другие. Это вынужденное общее сожительство”.

Втім, нагадаю, що 5 років тому Шевченко зізнавався: “...Не веволю давит меня в этой пустыне, одиночество — вот мой лютый враг!”

...под моею любимой вербою...

Це — перша згадка про вербу, що росла в городі коменданта Новопетровського укріплення І. О. Ускова та його дружини.

З вербою пов’язана цікава історія, розказана Шевченком у листі до художника М. Й. Осипова 20 травня 1856 р.:

“В 1850 г., когда меня препроводили из Орской крепости в Новопетровское укрепление, это было в октябре месяце, в Гурьеве-городе я на улице поднял свежую вербовую палку и привез ее в укрепление, и на гарнизонном огороде воткнул ее в землю, да и забыл про нее; весною уже огородник напомнил мне, сказавши, что моя палка растет. Она действительно ростки пустила, я ну ее поливать, а она — расти, и в настоящее время она будет

вершков шесть толщины в диаметре и по крайней мере сажени три вышины, молодая и роскошная; правда, я на нее и воды немало вылил, зато теперь, в свободное время и с позволения фельдфебеля, жуирую себе в ее густой тени”.

За рік, коли Шевченко вільніше міг приходити до своєї улюблениці, верба стала справді невід’ємною живою частиною того “раю”, яким Тарас Григорович вважав город, і, коли хоче, уособленням України в засланні.

Пам’ятає, як у поезії “На вічну пам’ять Котляревському”?
І сонце гляне — рай, та й годі!
Верба сміється, свято скрізь!
 Або в поемі “Сон”...
Тихесенько вітер віс,
Стени, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.

11 липня Тарас Григорович записав, як “заснул под своей фавориткою вербою...”, а 15 липня зафіксував, що напередодні “прилегал усталый под своей заветною вербой...”. Через два тижні — 28 липня — Шевченко звично занотував: “После обеда я по обыкновенному вздремнул немного под вербою...” Більше того, він іноді й ночував під улюбленим деревом. Скажімо, 19 липня: “Ночь лунная, прекрасная, и я не перенес своего лагеря в беседку, оставив его под вербою...” Та сталася надзвичайна пригода! “Но мне на лицо вскочила холодная лягушка, и я проснулся. Перенеся одр свой в беседку, я снова было скорчился под шинелью...” Не пропускаймо такі цікаві подробиці!

Настоящий застой.

У словнику поетового сучасника та знайомого В. І. Даля: “Застой — всякая продолжительная или вредная остановка в движении чего-либо”. Слово, яким названо цілий період в історії Радянської держави. Цікаво, що Шевченко точніше і яскравіше від В. І. Даля, чи будь-кого іншого, визначив його справжню людську сутність: “Ни малейшей охоты к труду”; “шумное безделье”; “хоть бы на смех что-нибудь шевельнулось в воображении”; “томительное состояние”.

...со дня получения письма от М. Лазаревского.

Йшлося про лист М. М. Лазаревського від 17 січня 1857 р., який Шевченко отримав аж 7 квітня. В листі той повідомляв поета: “Нехай молившись Богу і дякує царю і добрим людям: про звільнення його у відставку вже вийшов дозвіл царя...”

Справді, в довідці канцелярії III відділу від 24 січня 1857 р. із приводу полегшення становища політичних засланих по Оренбурзькому корпусу йшлося про поета: “Рядового Тараса Шевченка, з поваги до клопотання про нього її імператорської високості президента Академії мистецтв (йшлося про велику княгиню Марію Миколаївну. — В. М.) звільнити від служби, з дозволом користуватися правами художника, котрих він не був позбавлений при віддачі на військову службу, і з дозволом йому писати та малювати, але під суворим наглядом місцевих начальств і цензури” (Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії. 1814—1861. К., 1982. С. 278).

Утім, як відомо, дарована свобода прийшла нешвидко.

Спасибо еще Кулишу...

Куліш Пантелеймон Олександрович (1819—1897) — український письменник, історик, лі-

тературний критик, публіцист, фольклорист, етнограф, видавець, перекладач і громадсько-культурний діяч. Шевченко познайомився з П. О. Кулішем 1843 р. у Києві. (Докладно див. *Нахлік Є. Куліш Пантелеймон Олександрович // Шевченківська енциклопедія в шести томах. Т. 3. К., 2013. С. 632–648; Його ж. Пантелеймон Куліш: особистість, письменник, мислитель. Наукова монографія у двох томах. К.: Український письменник, 2007).*

...благодарен я ему за “Записки о Южной Руси”.

У 1856–1857 рр. П. О. Куліш упорядкував і видав у Петербурзі у двох томах збірник фольклорних творів та історичних документів “Записки о Южной Руси”. В цьому Шевченковому записі йдеться про перший том (1856), який поет отримав від П. О. Куліша навесні 1857 р. Уже 22 квітня Тарас Григорович писав у листі до Я. Г. Кухаренка: “Прислав мені із Питера курінний Панько Куліш книгу своєї роботи, названу “Записки о Южной Руси”, писану нашим язиком. Не знаю, чи дійшла до Чорномор’я дуже розумна і щира книга. Якщо не дійшла, то випиши, не будеш каятись (Я. Г. Кухаренко в серпні 1857 р. відповів: “На “Записки южноруські” я послав гроші в Пітер”. — В. М.). Такої доброї книги на нашому язичу ще не було друковано. Тут живо вилитий і кобзар, і гетьман, і запорожець, і гайдамака, і вся старожитна наша Україна як на ладоні показана. Куліш тут нічого не додав, а тільки записав те, що чув од сліпих кобзарів, а тим самим і книга його вийшла добра, щира і розумна”. Того ж дня в листі до А. М. Маркевича Шевченко зізнався: “...Такої книги, як “Записки о Южной Руси” я ще зроду не читав. Та й не було ще такого добра в руській літературі. Спасибі йому, він мене неначе на крилах переніс в нашу Україну і посадив меж старими сліпими товаришами-кобзарями”. І ще того дня в листі до свого друга М. М. Лазаревського: “Як побачиш Куліша, поцілуй його за книги, що він мені подарував, а особливо за “Записки о Южной Руси”. Такої розумної книги, такого чистого нашого слова я ще не читав”. 20 травня в листі до того ж Лазаревського Шевченко знову торкається цієї праці: “...А за “Записки о Южной Руси” подякуй ще раз од мене. Не знаю, а коли-небудь іноді я думаю ударти критику на сию воистинно драгоценную книгу”. В цих словах — справжнє бажання поета висловитися у прозі на теми драматичної української історії. Втім, Шевченко був реалістом: “Але то ще тільки думаю, а там Бог його знає, як воно буде”. В той час Тарас Григорович жив у стані постійного захоплення книгою. 5 червня знову писав Я. Г. Кухаренку: “Думав я тобі послать свій екземпляр “Записки о Южной Руси”, але і сам ще добре не начитався тих записок. Дуже добра книга”.

Неважно переконатися, що захоплено-емоційна, навіть екзальтована оцінка Шевченком книги передусім зумовлена тугою за Батьківщиною та широким використанням П. О. Кулішемлюбих поетовому серцю історичних переказів, народних дум і пісень, які й допомогли Шевченкові “на крилах перенестись в Україну”.
Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.
М. І. Костомаров, як учений,

назвав книгу П. О. Куліша в переліку майже сотні джерел, використаних ним для написання “Богдана Хмельницького”, правда, серед тих, “які хоч і дуже важливі, але вимагають суворої і обережної критики”.

...эту алмазную книгу...

Шевченко вживав цей епітет для високої оцінки літературного твору. Скажімо, в квітні 1858 р. дякував І. С. Аксакова “за его алмазное стихотворение...”

...дерзнул было делать замечания...

Що стосується П. О. Куліша, то його ніколи не мучили подібні сумніви чи рефлексії. Він усе життя повчав і напучував геніального друга. Гостюючи у М. С. Щепкіна в Москві, Шевченко записав у Щоденнику 18 березня 1858 р. щодо цієї Кулішевої риси: “Он хотя и жестко, но иногда скажет правду; зато ему не говори правды, если хочешь сохранить с ним добрые отношения”. За великим рахунком, у цих словах увесь П. О. Куліш і вся його драма стосунків із Шевченком. Поет усе-таки хотів почути критичне слово гострого і прискіпливого Пантелеймона Олександровича. Але й непростий Кулішевий характер Шевченко зафіксував навечно.

Тарас Шевченко. “Новопетровське укріплення з Хівинського шляху”

Окроме Суботова...

Суботів — хутір у Чигиринському повіті Київської губернії, одна з резиденцій гетьмана Богдана Хмельницького. У 1659-х рр. мав статус міста, в якому гетьман приймав послів, підписував універсали. Як і в Чигирині, в Суботіві був будинок гетьмана з великою бібліотекою, а поряд із ним — будинки козацької старшини. Навпроти гетьманського дому 1653 р. було побудовано Іллінську церкву, що збереглася до наших днів, в якій і поховано Хмельницького.

Шевченко був у Суботіві в 1843 і 1845 рр. Під час другого приїзду виконав акварелі “Богданові руїни в Суботіві”, “Богданова церква в Суботіві”, “Кам’яні хрести в Суботіві”, “Будинок Хмельницького в Суботіві” (малюнок не зберігся).

...такое ничтожное пятнышко...

Здається, лише С. А. Гальченко зауважив, що йшлося про помічену Шевченком помилку П. О. Куліша щодо місця, де стояв будинок Богдана Хмельницького — не на пагорбі, як писав автор “Записок о Южной Руси”, а нижче церкви. (Тарас Григорович Шевченко. Кобзар. Вперше зі щоденником автора. Харків: Видавництво “Клуб сімейного дозвілля”, 2012. С. 875.)

Я обещал... послать ее Кухаренку...

22 квітня 1857 р. Шевченко писав Я. Г. Кухаренку: “Послав би тобі, друже мій єдиний, свій екземпляр, але я ще сам добре не начитався...”, а 5 червня знову ви-

бачливо зауважив у листі: “Думав я тобі послать свій екземпляр “Записки о Южной Руси”, але і сам ще добре не начитався тих записок”.

Вчерашний водевиль кончился...

У щоденниковому запису від 16 червня Шевченко розповів про п’яну бійку між “майбутнім тестем і майбутнім зятем” незадовго до гарнізонного весілля, котру назвав “огидною пригодою”. Поет крушився, що майже сім років живе “в цьому вирі серед цього морального неподобства”. У нього навіть промайнула ідея написання “водевільчика” на цю тему, проте врешті-решт цього не сталося.

18 червня

Сегодня я, как и вчера, точно так же рано пришел на огород, долго лежал под вербою, слушал иволгу и, наконец, заснул. Видел во сне Межигорского Спаса, Дзвонковую Криницу и потом Видубецкий монастырь. А потом — Петербург и свою милую Академию. С недавнего времени мне начали грезиться во сне знакомые, давно не виданные предметы. Скоро ли увижу все это я наяву? Сновидение имело на меня прекрасное влияние в продолжение всего дня, а тем более, что се-

Петербург: Типография Императорской Академии наук, 1914. С. 7). Додам, що поетові сні зумовлювалися ще й палким бажанням якнайшвидше побачити дорогих йому людей і дорогої йому місця. Власне, сні часто були ніби другим життям, яке Шевченко мріяв розпочати.

...Межигорского Спаса...

Межигірський Спасо-Преображенський монастир, заснований 988 р., одночасно із введенням християнства в Київській Русі, поблизу колишнього села Міжгір’я на березі Дніпра північніше Вишгорода. Шевченко побував тут у 1843 р., у його альбомі 1839–1843 рр. є ескіз олівцем “Києво-Межигірський монастир”.

Межигірський Спас неодноразово згадувався в Шевченкових творах, а поема “Чернець” (1847) цілком пов’язана з ним:

Аж до Межигорського Спаса

Потанцював сивий.
А за ним і товариство,
І весь свяятий Київ.

Як особливо святе місце Межигірський монастир трактувався у поезії “Заступила чорна хмара...”, в якій гетьман П. Д. Дорошенко заявив:

А я, брати-запорожці,

Возьму собі рясу
Та піду поклонити бити
В Межигор до Спаса.
Або в поемі “Невольник”:
У Києві великому
Всіх святих благая;
У Межигорського Спаса
Тричі причащались...
У листопаді 1844 р. у листі до Я. Г. Кухаренка поет підняв монастир до символу всієї України: “Був... на Україні — був у Межигорського Спаса... Був і все плакав, сплюндрували нашу Україну катої віри німота з москалями...”

...Дзвонковую Криницу...

Дзвонкова Криниця — джерело поблизу Межигірського монастиря. В тому ж “Ченці”:
Іде чернець Дзвонковую
У яр воду пити...

...и потом Видубецкий монастырь.

Видубицький монастир засновано у другій половині XI ст. у Києві. У 1843 р. Шевченко виконав етюд олівцем “Видубицький монастир” до офорта “Видубицький монастир у Києві” (1844). Зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка.

...свою милую Академию.

Йшлося про Академію мистецтв у Петербурзі — головний вищий навчальний заклад Росії в галузі образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, архітектура). Заснована в 1757 р., тобто за сто років до Шевченкової згадки про неї в засланні. Тарас Григорович навчався в Академії з 1838 до 1845 р. Десятого грудня 1845 р. йому було вручено атестат на звання некласного художника.

Після повернення з заслання доля Шевченка знову була тісно пов’язана з Академією мистецтв. Роки навчання і творчу працю в Академії відображено в Шевченковому Щоденнику, Автобіографії, листуванні та в повісті “Художник”.

(Докладно див: Шевченківська енциклопедія. Т. 1. К., 2012. С. 146–148.)

...спустил нос на квинту.

Тобто, зажурився.

Неужели от 16 апреля...

Сучасний коментар дещо формальний: “Лист чи інше письмове повідомлення із зазначенням цієї дати, після якої Шевченко міг чекати з Оренбурга розпорядження про звільнення, не відомі. Дата, можливо, називалася на підставі чуток, що не підтвердилися”.

Мені подобається спроба коментаторів “Дневника” (1931), все ж таки пояснити названу поетом дату: “...У цих своїх хронологічних обчисленнях Шевченко, напевно, виходив із листа М. М. Лазаревського від 11 квітня 1857 року”. Справді, в тому листі є свідчення М. М. Лазаревського про те, що наказ про звільнення Шевченка, здається, “відклали знову до 17 числа”.

Как быстро и горячо исполняется приказание арестовать, так, напротив, вяло и холодно исполняется приказание освободить.

Ця болюча для Шевченка тема, до якої засланець часто звертався в Щоденнику й листуванні, піднята тут до рівня узагальнення, афоризму.

...меня на седьмые сутки доставили...

Свого часу С. О. Єфремов підтвердив: “Отже, справді, Шевченкова примусова подорож із Петербургу до Оренбургу тяглася рівно 7 день”. У коментарях до Щоденника в ПЗТ. Т. 5 стверджується, що “прибув Шевченко до Оренбурга на восьмий день”. У дорозі він перебував з 1 до 9 червня 1847 р. У рапорті виконувача обов’язків командира Окремого Оренбурзького корпусу генерал-лейтенанта Толмачова Панаса Омеляновича зафіксовано, що “відданий у військову службу” рядовий Шевченко “прибув в Оренбург 9-го червня, в 11-ть годин пополудні” (Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії. 1814–1861. С. 140).

На жаль, не розглянуто інші свідчення. Скажімо, сам Шевченко писав у Щоденнику 9 вересня, що фельд’єгер “меня из Питера на осьмые сутки поставил в Оренбург...”. (Докладно див.: *Большаков Л. Н.* Быль о Тарасе. Книга первая. Москва-Оренбург, 1993. С. 27–36). У примітках до “Дневника” (1931) стверджувалося, що виїхали вони 2 червня 1847 р. Своєю чергою П. В. Жур узагалі вважав, що вже 31 травня “опівдні Шевченка в супроводі фельд’єгера Відлера відправлено до Оренбурга”, а прибули вони до пункту призначення “в ніч з 8 на 9 червня”. Для наукових коментарів такі подробиці важливі, бо дозволяють читачеві самостійно докладніше зрозуміти.

...приказание отобрать от меня казенные вещи и прекратить содержание.

Йшлося про дозвіл засланцеві нарешті відбутися з Новопетровського укріплення на волю. Шевченко зміг це зробити лише 2 серпня 1857 р., тобто, справді на сьомому місяці від згаданого раніше січневого повідомлення М. М. Лазаревського з Петербурга.

“І подумалось: “Щось та не зникне —
Очевидному наперекір”.

Наталія СТАРІЮК,
м. Дніпро

«Не все, не все підвладне забуттю» Наталка Нікуліна (7 липня 1947—24 червня 1997)

1967 року 20-літню Наталку Нікуліну, студентку Дніпропетровського філфаку, вітали з виходом першої поетичної збірки “Вишневий спалах”. На той час ім’я авторки вже було знаним у Києві, літературні критики вбачали в ній надію молоді поезії. Закінчила університет, невдовзі захистила дисертацію як дослідниця унікального матеріалу: лексика лощманів Дніпрових порогів. Аж тоді вартув у високих конторах оговталися: що воно буде, як не спустити на гальмах завзяття новітньої послідовниці Д. Яворницького? І — “спустили”: Наталі не довірено викладання української, натомість надано години АНГЛІЙСЬКОЇ на негуманітарних факультетах університету. А так то й так: викладала англійську. “Я не сильна, я просто терпляча”, — напише вже згодом Наталія Петрівна. Але та терплячість як мовчазна відпирність допомогла їй не втратити себе у найтяжчі роки утисків та особистих трагедій:

*Я знаю: доведеться йти на спит
і, може, на тортур, та, однак,
ніхто не відбере мій тихий світ,
що в глибині душі сміється й плаче.
Він може відступити у північ
і тільки звіддалік ледь-ледь світити.
Та перейти усе і не змалити
я зможу тільки завдяки йому.*

Тихий світ як кремениста тверджа духу. Стоїчна терплячість, яка лише зрідка прозраджувала внутрішній трем, похливість голубиних крил. Наталія сумлінно працювала то у видавництві, то у бібліотеці, співпрацювала з телебаченням і радіо, з газетою “Культура і життя”. І все то якось епізодично, немовби їй дихання уривалося певного дня, в певному місці, а відновлювалося вже деінде. При цім не була Наталія стихійно-поривною (навіпаки, всім відома була її шира, достеменна посидючість), та й не мала широкого вибору до перельотів поміж посадами (що вже казати про мізерію зарплат чи гонорарів). Але осередній “тихий світ” ества владно провадив її від купини до купини, де нині ще можна мовити чесно, а завтра дастьбі. Та ось, нарешті, заповілося на постійну роботу в колі вірних людей з Дніпропетровського обласного радіо. Три роки дорогої праці — і трагічна загибель. По п’ятьох прижиттєвих поетичних збірках (“Вишневий спалах”, “Пізнання”, “Червоний кетяг”, “Житом перейти”, “Тиха бесіда”) — остання вже посмертна книжка “Знамення калини”...

*Та книжка втрачена давно,
і я її не пам’ятаю.
Лиш часом щось здаля світає,
немов засвічене вікно.
Я подумки тоді гортаю
давно забуті сторінки,
і проступають з-під руки
якісь малюнки і рядки,
та змісту... змісту не згадаю.*

Втрачання книжок як матеріальних предметів — то річ світова. Хай як прикро, та губимо часом книжки, даючи комусь “почитати”; а там — втрачаємо тих людей з поля зору, то вже і книжки западаються разом із ними. Але не таким простим загалом є феномен ВТРАЧАННЯ книжки. Інколи книжка стоїть на полиці, й тобі достеменно відомо, що книжка та є чудовою, і ти її читав, коли всі читали, але минають роки — і через брак тих потужних спонук, якими є сплески столичної уваги, згадки у статтях, ява біографічних світлин, — ніщо не спричиняє кінетичного імпульсу: простягни правицю! Візьми книжку, розгорни і знов її прочитай! Книжка, до якої не вертаємося зором і серцем, є втраченою для нас, недо-баченою, недо-відкритою у перебігу днів та літ.

*Лиш часом щось здаля світає,
немов засвічене вікно.*

Проміння у сувоях забуття. Це — і про книжку вибраного Наталки Нікуліної “Знамення калини”. 2000 року “Знамення...” вийшло друком у видавництві “Січ”. Статті та спогади про Наталку, написані знайомими у світах письменниками й науковцями, долучили до світла-світання Наталчиної лірики спалахи жалю, щемких вболівань та не-

втішних роздумів про долю визнаного таланту в провінції. Але я ще й досі не переконана, що річ тут саме у несумірності явищ: Наталка Нікуліна і тогочасний Дніпропетровськ. Що тримало її тут, у місті “чавуну і сталі” зі статусом герметично засекреченого і наскрізь підцензурного? Колись ж запитала її про це упрост. Відповіла: “Хто ж їде від рідних могил?” Гадаю, мала вона на увазі не лише могили бабусі та батька Петра Андрійовича, а ще й місця, де колись упокоївся “козацький батько” Дмитро Яворницький, де витав дух перших просвітян, де поховано сучасного професора філології Василя Семеновича Ващенко, якого Наталія мала за духовного наставника, якому присвятила вінок поезій “Прощальне гроно слів” (“Ох і рано зима на відчайність озимих...”). Народжена у Макіївці на Донеччині, Наталія дівчинкою-пуп’янком опинилась у Дніпропетровську й одразу впізнала себе у м’якості пагорбів і стрімкості круч над Дніпром. Дуже рано вона відчула гомін іншої — неофіційної — історії Січеславщини поза калатанням червоної пропаганди. Погляд у козацьке, лощманське, мистецьке минуле краю озвався такою хвилею невимовної бентеги, що кроки ранніх Наталчиних віршів стають окрилено-сягнутими, ніби в передчутті заповітної злітної смуги: “Гей, рівнино до рога, плеса та куга!” Те широко-відважне “Гей!” та “Агов!” зринатимуть і пізніше (“Агов, степи, чи в вас іще жива // Сіркова шабля і Сіркова дума?”), але чимдалі виразніше Наталка актуалізує в козацькій вдачі притаманну самій їй рису:

*На крилах яворів — орлиний шлях
козацької витяги і терпіння.*

(Пригадаймо: “Я не сильна, я просто терпляча”). Одне слово, Наталка звікувала свій недовгий вік у Січеслав’ї-Дніпропетровську не лише з примусу обставин, а й із власної волі, через тяжіння душевної при-

четності, що, попри всі перешкоди, розповивала її талант. Чи були б ті перешкоди меншими деінде? Зрештою, Наталка Нікуліна осягла цю проблему радикальніше, поза поділом “столиця-провінція”:

*І побивалась, і пручалась... Враз
я зрозуміла істину відчайну:
та чом же доля в мене буде інша,
ніж у сплюндрованої віщої землі?
Землі моєї?*

Отже, не інак: Поет і ціла Україна, “віща земля”. За законом спільного кровотоку.

Але ж мовилося в нас про факт ВТРАЧАННЯ КНИЖКИ — “Знамення калини” Наталки Нікуліної. То було спільне видання Дніпропетровської організації НСПУ, обласної державної телерадіокомпанії та Управління культури облдержадміністрації. Однак ж солідність названих інституцій у роки непервний для культури злиденні аж ніяк не забезпечувала можливості здійснення справи. І тоді жива і трепетна “інституція” Таїсія Ковальчук, головний редактор об’єднання художніх радіопрограм, де працювала Наталія, її університетська співкурсниця, — кинула поклик у радіоефірі. Озвалися читачі поезії, слухачі Наталчиних і наших спільних — на три голоси — програм, а тому

у книжці є подячна сторінка з іменами людей, за чиєї фінансової та творчої підтримки вдалося видрукувати “Знамення калини”. І у тому перелікові імен зазначено, звідки походила допомога — з Дніпра і Нікополя, з Кам’янського (тоді Дніпродзержинськ) і Підгороднього, з Синельниківщини та з Покрови (тоді Орджонікідзе), з Києва та Бостона (США). 230 сторінок, 1000 примірників. Вистачило для благодійників і бібліотек. Книжку тримали на видоті в обласній науковій бібліотеці, гірничому університеті, музеї “Літературне Придніпров’я”. Секретаріат НСПУ відгукнувся теплим словом. Але найдужче вразив нас чин пана Костя Писаренка з Кам’янського, у минулому — не з добра “афганця”, в Україні — патріота-нонконформіста. Почувши по радіо вірші Наталки Нікуліної, приїхав до редакції по “Знамення калини” (ще залишалось в нас кільканадцять примірників). Легкий на підйом, наш слухач рушив Україною, даруючи “Знамення...” гідним людям з Поділля і Прикарпаття, Криму й Полтавщини. Свій подвижницький рейд він озвучував роздумами про творчість дивовижної поетки. Чоловік доволі суворий, він говорив про книжку, стримуючи сльозу: “Це ж як моя доля. Мене ці вірші проймають, пропікають правдою. Наталка Нікуліна — як жарина. Ні, не тління і відкритий вогонь, а глибоке внутрішнє жевріння, мов самоспалення. Навколо стільки бруду, брехні та облуди, що вони не давали полум’ю пробитися назовні”.

Зазвичай Кость Писаренко мандрував з диктофоном у торбі. Одного разу привіз нам на радіо запис голосу Віри Шурми, матері п’яток донечок з міста Хмільник. Віра дістала була з Костевих рук “Знамення калини”, прочитала одним духом, а відтворила вже співом, бо “вірші ці, наче живі, самі співаються”. Коли б ви чули цей по-дівоному чистий голос, що виспівував Наталчині

вірші, як ревні молитви до Каліни, до Любові: “Порятуї і спаси нас, любове...”

Отаким чином розійшовся наклад “Знамення калини” — від людей до людей, на незабудь.

*Я прокинулась: сонце у вікна,
хмара — кучмою набакір.*

*І подумалось: “Щось та не зникне —
очевидному наперекір”.*

Але ось у прикро сірих шатах ОЧЕВИДНОГО — висновки відомого прозаїка й літературознавця Володимира Даниленка. У книжці “Лісоруб у пустелі” (Поет і літературний процес) автор хвацько окреслює поля впливу на читачів з боку поетів різних поколінь — повоєнного, шістдесятників, сімдесятників і далі, далі. Досить довгі переліки імен (з-поміж них є, гадаю, й випадкові постаті). Але серед тих, хто народжував, огранював, плекав українську поезію 70-х, немає наймення Наталки Нікуліної! І я з гіркотою відсуваю Даниленкову книжку. Натомість ізнов розгортаю “Знамення калини”:

*Дні такі білолиці, вечори такі чорноброві,
Почуття тая квітка екстатично так
в них згора.*

*Це не ввійде у звичку: просто інший вимір
любові,*

Просто інша, дуже висока зоря.

Дні, вечори, краєвиди — кадри часопростору завжди поставали Наталці Нікуліній, як ПОРТРЕТИ, ЛИКИ. Де є краєвиди в її поезіях, там дивляться на нас лики-обличчя зі щоразу новим виразом: “Такі деснянські плеса СВІТЛЮЛИЦІ...” Або: “Холодний вечір дивиться з-під брів”. У вірші ж “На могилі Максиміліана Волошина” те оприявлення парсуни є конкретнішим, а при цім не менш загадковим:

*Камінчик з морським портретом
я принесла сюди.*

*Ось вона — зустріч з поетом —
в серці незримі сліди.*

А ще помічає авторка:

*І профіль на скелі, далекий,
того, хто у цій землі.*

Така ПОРТРЕТОВАНІСТЬ доквітля (не назву це тропом: уособлення — це дещо інше) унеможлиблює гризоти самоти, адже довкола обличчя і постаті рослин, каменів, небесних створін, астральних стихій і слів, що мають усі видимі ознаки живих істот:

*Моя єдина самота,
в якій душа не самотіє,
яка мені легка й свята,
моя довіра і надія:
це та, коли моя замрія
над білим аркушем світа.*

І тепер, в останні роки, коли цифрова техніка дозволяє зафілювати урочий ПОГЛЯД неба, ОЧІ смерча, БРОВИ торнадо, і це показують у теленовинах і говорять, що ті ПОРТРЕТНІ відбитки стихій — це щось неймовірне, єдине в світі, — я згадую всі ті вірші Наталки Нікуліної, де вечори, ранки, хмари і плеса з цілковитою довірою являли їй свої обличчя: “Дні такі білолиці, вечори такі чорноброві...”

Аж тут парсуни стають значливішими, обсяжнішими, палахкотять вогнистими рефlekсами. Один з розділів книжки Наталія назвала “І ти, у кого обличчя Долі” — про неunikне і невблаганне кохання. А та ж таки Доля закликає поетку до самопожертви і малює портрет з неї самої, що стає карбом трагічної самоідентифікації:

Мовчи... Життя твоє, як дим.

*Але вогонь — в твоїх глибинах.
І Час горить.*

І в Україні

Твоє обличчя...

Обличчя ж Наталка мала прегарне, з напрохуд делікатними рисами. Замоладу видавалася мені втіленням українського модерну початку ХХ століття — дівчина з портретів Михайла Жука, з картин Олексі Новаківського чи Петра Холодного. Плинна, гнучко-роплинна пластика ліній, що на мить могла стати ламко-вугластою, як несподівана синкопа у меланхолійній баркаролі, але тут-таки вертала до заповідна-

ного образу, ще зберігаючи післязвук, післямак осередньої драми. В останній книжці “Знамення калини” трапляються рядки, де я достоту впізнаю ТУ Наталку, посланницю попередньої доби, стилю, на той час замовчуваного, — Наталку, яка ніби зорить “Над білу прохолодь конвалій, над анемонову завію” і бачить символічні образки, як “риштування з білого коралу ростуть аж до небесних корогів”.

При цім модерн був таки українським, бо “сецесійна” Наталчина врода мала незмінно національну оправу: ясно-русява коса вінчиком, пишно вишивані сорочки, часом барвисті хустки, як на жіночих портретах раннього Федора Кричевського. І все-таки вона, народжена 7 липня (“А я родом з купальської ночі”), полюбляла ніжні, Мавчині, зелено-блакитно-фіалкові тони. Такими кольорами й вишивала. Дух її рукодільної творчості впізнаю у давньому портреті з Дніпровського художнього музею, де актрису-просвітянку Наталю Дорошенко зображено у народному вбранні.

Наталія Михайлівна була дружиною Дмитра Дорошенка, видатного історика, одного із засновників Центральної Ради, а портрет створив січеславський маляр та музейник В’ячеслав Коренев. Щось крізь гони літ невимовно об’єднує двох Наталь — чи самі лише ніжні кольори вишивання? Між іншим, до останніх днів мама Наталки Нікуліної Олена Миколаївна розповідала Таїсії Ковальчук родинну легенду, буцімто котрийсь пагінець їхнього родового дерева сягає рогатинської красуні Насті Лісовської — Роксолани. Хай там як, а Наталка не цуралася вишиванок уже й тоді, коли кагебісти брали собі на олівець “пропагандистів національної старовини”. Та “старовина” виблискувала на ній новісіньким муліне: часом Наталка копіювала народні взори, але вміла й майстерно імпровізувати мовою шиття-гаптування. До речі, подибуючи у Наталчиній ліриці рядки, пов’язані з вишиванням, не берімо те за саме лише уявно-метафоричне видиво, — авторку насправду спостигало Слово, коли вона мережила нитками полотно, бо процес вишивання підказував, формував думку, мелодику, ритм, — так само, як колись підказував голосові пісню.

Народе-загадко!

Дивуюсь і молюсь,

й над розпочатим рушником схиляюсь...

Писання, читання і вишивання — усе в одному погляді, в одній сокровенній миті: *Читаю Свідзинського.*

Шию блакитним і жовтим.

Душа його — тихо-замріяна.

Йі ці кольори до лиця.

А кінцеву картинку в поезії “Білим по білому шите”, мабуть, достоту здатна уявити лише вишивальниця, що вміє “вирізувати” прошву, дрібно обшиваючи краї дірочок:

...у білому садочку біла хата

з “вирізуванням” вікон золотих.

Додам, що Наталка ревно вивчала вишивання та малювання майстрів з Петриківки, писала про них віршами і прозою. Але про це згодом.

Отже, зовні Наталка була немовби з п’янок-тривожної епохи, що породила унікальний стиль — український модерн, де поезія жалю за зникомо-нездійсненим, лілейно-анемоновим, пророчо-сомнамбулічним, якою овіяно було Європу, — набувала у нашій краї особливий енергії традиційних піснi, орнаменту, звичаєвого пережиття. І тому Наталчин смуток у голосі і поставі, мрійновтома її блакитних очей завжди мали другу іпостась у творчості — дух упертого козацького завзяття:

Яріє в скронях кров, неначе гуна молот — нехай уступить пріч, хто вигорів дотла. Нехай життя буя, бо моторошний холод — плодити мерчуків у слові та ділах. Хай родиться живе — свавільне,

непіддатне, і той благословен перебуде, хто здолав сходити лабіринт за ниттю Аріадни чи проплити поріг, в яким дванадцять лав.

Про Дніпрові пороги та лоцманів Наталка ще замолоду знала все — і то не лише з архівних джерел (а спробуй-но досягнути до них за Брежнєвського режиму), а й із живих зустрічей з нащадками лоцманів, бо ж обходила їх усіх по хатах старовинних Лоцманки та Мандриківки — місцин у межах мегаполісу, де ще зберігався дух лоцманської громади. Тож коли писала Натал-

ка у вірші: “Казав Музика-лоцман...” (про те, нібито степовий мак живиться “вогнем підземним”), то, поза сумнівами, поетка згадувала реального чоловіка з типово лоцманським прізвищем (Музики, Летючі, Сухойвани, Омельченки...).

Лоцманам-сміливцям, які переправляли людей та вантажі через бурхливі пороги віддавна, аж до уярмлення Дніпра Дніпрогесом, Наталка присвятила чи не найнатхненніші свої поезії. З-поміж них цикл “Перунова ринь” (так звалось місце сталих лоцманських пристановищ): кобзарська романтика, стрімке ширяння понад пінявою бистриною і нараз — стишення голосу, довгий погляд у далину часу і степу. Видивляння того, що не здиміло неслідно, а пішло у глибини, залишивши знаки присутності, наче тьмяні полиски закопаних скарбів:

Свинець і वोхра, срібло й сухозлоть — неслильні барви степового літа.

У “лоцманських” поезіях Наталки Нікуліної мальовнича напруга чуттів постійно межує з “тихим світом” пошуків, спостережень: поетці особливо залежить на тому, щоб у нинішньому довідклі з уже затертих рисами відкрити бодай цятки, краплі наснажливої минувшини:

...у печерах глибоких — минувшини тіні.

І на схилах — сліди блискавиць:

краплі заліза в камені.

Це як блисне, це як свисне —

білим блиском переблисне

через воду, аж донизу —

з скелі виплавить залізо.

Однокурсники (зліва направо): Семен Ковальчук, Наталка Нікуліна, Станіслав Повод, Лідія Трикоз біля колишнього корпусу Дніпровського держуніверситету, м. Дніпро, 1966—67 рр.

І ті спостережені сліди, ніби клеми підключення до історичної тяглості, незмінно промовляють: лоцмани — це також козацтво, і саме у січовому гарті зродилася мужність порогиборців:

Гострий полиск шабельний

на м’якім поліні,

хижий птах, що над спокоєм степу

чигає —

ось воно звідкіля це бажання борні,

що в душі не згасає.

“Ось воно звідкіля” — посил, такий властивий Наталі — інтелектуалці, поетичній дослідниці національної душі:

Душа козацька з далини віків

відлуння у нащадкові шукає.

Колись, може, прийде мудрий читач зі свіжим зором, що порівняє Слово про Дніпрові пороги в поезії двох січеславських поетів, двох дніпрян — Івана Сокульського та Наталки Нікуліної. Одне зрозуміло: це дві окремішні партії у кантаті “Б’ють пороги” (коли вже згадувати і класиків-попередників): у І. Сокульського — героїчна експресія, перетворення-перевтілення, важке і болюче відчуття камемі під товщою вод, під тиском заглади (“У цьому камені — моя скипіла кров. // У цьому

камені — гранітний порух болю”). Наталка ж Нікуліна переймається захопленим спогляданням дніпрових людей і видив, упізнанням перелітних, перебіжних поміж епохами чеснот, народжених снагою, харизмою вічної ріки. Це мовби політ чайки понад хвилями Дніпра і часу (“сплеск негучний чайного крила”).

Вони й так: дві долі мали різну міру жорсткості. І. Сокульський — герой-страдник, він і вірші складав за ґратами; Наталка ж Нікуліна з її “тихим світом” мусила обрати шлях внутрішнього спротиву. Вона цілком відверто визнавала, що наша уперта “всестерплячість” — то лише підложжя, більш чи менш тривке, до чину справжніх звитяжців:

Хто уцілів — той лицемірив

чи десь звильнув, чи десь змигнув.

А тих, хто ніс знамено віри,

тих, хто душею не заснув,

потоптано і розін’ято,

терновим вінчано вінцем.

І клято їх, і в душу тятю,

і заморожено живцем.

Й ті, хто, тортур страшних зазнавши

серед потворної зими,

все ж вистояли — то інакше,

не так, як всестерплячі ми.

Наталка взагалі ніколи не ставала на котурни, не прагнула героїзування власної персони (боляса того, як смертного гріха). І це застережне “не” повсякчас зринає у поезіях про світочів духу, подвижників чину, як у вірші “Уроки Кобзаря”:

з Шевченківських вечорів професійний читець декламував “Шукаймо у собі Шевченка” Наталки Нікуліної. І я не впізнала того твору з чужого голосу, в якому градус піднесення був надмірним. Натомість відома дослідниця — шевченкознавець Зінаїда Тарахан-Береза переповідала у листі до Наталчиної мами, як сама наша поетка читала “Шукаймо...” у Каневі на Міжнародному Шевченківському святі, — так, що проникливе слово сягало кожної душі.

Це є окрема тема — взаємини Наталки з Генієм. Вірші її не про Шевченка, а про нас, крєвно споріднених з ним, а отже, з Україною. Шукала в собі Шевченка і думала про нього з ніжністю. Є тому чимало свідчень, одне з них — рима: “Шевченко” — “місяченько”. Такі чарівно дитинні перерегуки озвучували просторинь Наталчиного “тихого світу”.

Гучні слова все брязкають в тимпани,

навальню йдуть, як у атаку йдуть.

А сніг так тихо, так безмовно тане

і мовчки з бруньки прозирає суть.

І не героїня, і не жертва, Наталка таки постійно почувалась у “точці розриву”, в осерді протистояння поміж чужими “гучними словами” з облудних вуст та “змієшкірих рук” — і своїм обраним “тихим світом”, де словом мовить саме сумління. Перебування у тій межовій зоні мало свої означені координати: “прожити вік на кінчику сльози”, “під іскрами колючими зірок”, “на гострих лезах вічних меж” (майже як у О. Ольжича). Драматизм відомих і не відомих нам колізій породжував вірші, наче несполучні з уявленням про стриману і “всестерплячу” Наталку:

Хоч ви із наполегливістю ката

зізнання домагаєтесь мого,

моя уперта вдача тятю й клята

не гасить свій вогонь.

Самі назви віршів і циклів із царини тієї невидимої борні, нищівно-сатиричних чи іронічних аж до смаку цитринової гостроти — уже свідчать про суть двобою і, сказати б, формат антиподів: “Фарбовані лиси”, “Карлички і велетні”. Перекинчики-притосовуванці, фарисеї-лизоблюди, позаштатні стукачі. Вони юрмляться довкола, поплескують по плечі “плохеньких та непрактичних”, радіють з того, що прислужилися новим бонзам — та й не відаяють, чим окошиться їхня зрадливість-бrehливість:

Ні, я не пророкую плаху,

і хресний шлях не вам судивсь.

Але таємна порожнеча,

що оселилась в вас,

роз’їсть злиденну душу. Щира Вість

її ніколи не зігріє,

і лиш більмаста безнадія

на смертний зойк вам відповість.

Градус протистояння зростає:

Їдять, хропуть, радіють — от народ!

Усе, усе — хліби та брашна.

А глянеш на усміхнений той рот —

і часом гидко стане, часом —

страшно...

“Їдять, хропуть, радіють” — це вже на хвилі П. Куліша чи М. Вінграновського: воїстину невмируще поріддя сибаритів-хамелеонів, які люблять Україну, якщо то вигідно й “у тренді”. І коли вже на полі слова, як на полі бою, Наталка наче переймає з рук Лесі Українки “єдиную зброю” (“На полі слова” — звався літературний радіоцикл Наталі Петрівни), змінюється й образ нашої поетки — дівчини з квітами. Змінюються самі квіти: це вже не сецесійно-вишукані білоцвіті і не селянсько-петриківські гвоздики та кучерявки, а темнаві троянди з рук... ворога. Отак упрост — ВОРОГА, без жодних евфемізмів:

Ворог дарує мені троянди

чорно-червоні.

Що то за знак?

Серце в кулак затисши,

стою в обороні.

Так за так?

Вельми знайома нам ОБОРОННА постава Наталки: ледь підняте праве плече, нахилена до нього голова; хвилі волосся, торкаючись плеча, мовби замикають “лінійну захисту”. І — жодного слова на улесливий тиради, що їх сприймала як спокусу угодовства, а то вчувала в них приховану зверхність до невлаштованої жінки, до таланту, що недозреалізувався “у нових ринкових умовах”.

Далі буде.

В'ячеслав КОРОБКО: «Наша мета — відкривати серця слухачів»

В Оперній студії Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського нещодавно відбувся концерт Київського академічного муніципального духового оркестру, що був присвячений 25-річчю створення колективу. Сьогодні генеральний директор, головний диригент оркестру, заслужений діяч мистецтв України В'ячеслав Коробко — гість “СП”.

— *Із чого почалася історія Вашого колективу?*

— Київський академічний муніципальний духовий оркестр України створили 1992 року для забезпечення культурних заходів міста. Від того часу відбулося понад 1500 виступів, і ми посіли одне з провідних місць серед найкращих колективів України в цьому жанрі. Засновником і керівником колективу був народний артист України Василь Іванович Охріменко. 2006 року оркестру присвоєно звання академічний. Сьогодні оркестр — це візитівка Києва, гордість нашої столиці.

Беремо участь у відзначенні всіх визначних подій міста і держави, виступаємо на міжнародних спортивних змаганнях, відкритті ярмарків, історичних пам'ятників, фестивалів...

Ми працюємо над досягненням нових творчих вершин, активно пропагуємо твори сучасних українських композиторів. Колектив складається з професійних музикантів із високим рівнем кваліфікації та значним досвідом роботи. Всього в оркестрі 65 музикантів.

Репертуар оркестру — твори композиторів-класиків, естрадна музика, джаз, марші, вальси та пісні. Проводимо численні благодійні концерти для ветеранів II Світової війни, інвалідів, дітей-сиріт та воїнів АТО.

Я очолюю оркестр з 2006 року. Під моїм керівництвом створено програми “Вічна істина” (до Дня

пам'яті жертв Голодомору), “Україно, до тебе лину серцем і душею” (до Дня Незалежності України), “Музика балу” (для Віденського балу в Національній опері України), “Над хвилями Дніпра” (до Дня Конституції України), “Від усієї душі” (до Міжнародного дня сім'ї), “Шевчеви європейської музики” (до Європейського Різдва), “До 20-річчя створення оркестру”, а також нова програма до Дня Європи у Києві.

— *У чому вбачаєте мету свого колективу?*

— Наша мета — висока духовність і професіоналізм. Ми — муніципальний оркестр міста Києва, проте не обмежуємося столицею. Бували з концертами в Одесі, Житомирі, Черкасах, Сумах інших українських містах. Ми завжди граємо наживо, не визнаємо фонограм.

— *Розкажіть про Ваших солістів.*

— Усі солісти — лауреати престижних міжнародних конкурсів. Дмитро Фошанка (тенор) — різножанровий виконавець, співає класичні арії, народні пісні; Віра Багринець (сопрано) — людина від природи талановита, має гарний голос і високий діапазон виконання; Юлія Троценко (сопрано) — молода яскрава співачка, переважно виконує арії з оперет і мюзиклів; Анастасія Жбанкова у своєму репертуарі поєднує естрадний спів і джаз.

Окремо відзначу художнього керівника нашого оркестру, ви-

пусника Львівського військового інституту ім. П. Сагайдачного Національного університету “Львівська політехніка” Юрія Мельника, який вже сім років працює в оркестрі. Він здійснив аранжування багатьох пісень, які тепер звучать по-новому. А останнім часом почав створювати пісні на вірші сучасних українських поетів. Великої популярності набула його пісня на слова Григорія Семергія “Герої не вмирають”.

— *Як створювали ювілейну програму?*

— Цього разу створили різножанрову програму, в якій намагалися показати можливості нашого оркестру. Вибудовували програму так, аби її з цікавістю сприймали глядачі. Прозвучали дуети, арії з оперет, інструментальна музика, хіти з репертуарів відомих європейських рок-груп. Репетиційний процес тривав протягом двох місяців, хоча сама підготовча робота — значно довше.

У нашому колективі склалася родинна атмосфера. Звичайно, проблем теж вистачає, насамперед матеріальних. Я був у Берліні, Варшаві, Відні. У кожному з цих міст є муніципальні духові оркестри. Це візитівки столиць, їхнє обличчя. За рівнем виконавської майстерності Київський академічний муніципальний духовий оркестр нічим не поступається своїм західним колегам. Однак матеріальна база застаріла: від транспорту і закінчуючи музичними інструментами. Хотілось, аби наша влада зауважила цю проблему.

Має бути державна програма підтримки національної культури. У нас талановитий народ. Але українські митці все частіше знаходять можливість творчо реалізувати себе далеко за межами Ук-

раїни. Якщо керівництво не зважатиме на це, то вже через кілька років матимемо катастрофічну ситуацію з кадрами.

Нині намагаємося більше уваги приділяти пропаганді української національної культури, повертаємося до своїх коренів. У нашому репертуарі музика Миколи Лисенка, Івана Карабиця, сучасних українських композиторів. При цьому популяризуємо кращі досягнення світової музичної культури.

— *Про що мрієте?*

— Хотілося б показати наше мистецтво у світі. Думаю, ми змогли б знайти ключ до сердець глядачів у будь-якій країні, адже

— *А як щодо творчих планів?*

— У нашого оркестру є своя специфіка, що вирізняє нас з-поміж інших колективів цього жанру. Кожна програма оркестру залежить від того, в якому концертному закладі ми виступатимемо і до якої події приурочено наш концерт. Що стосується репертуару, то в нас більше нових аранжувань, сучасних творів, джазових композицій та авторських пісень. При цьому не забуваємо про творчу спадщину: Баха, Вагнера, Бетховена, Моцарта, Чайковського, Мусоргського.

Щотижня беремо участь у заходах, присвячених різноманітним святкам. Важливі для нашого

наші солісти майстерно співають італійською, французькою, німецькою, англійською мовами. Звичайно, представили б там і культуру українського народу.

Нам можуть дорікнути, що на гастролі потрібні кошти, а ми сьогодні переживаємо складні часи. Але весь час економимо на культурі і бачимо, до чого це призвело.

колективу в творчому плані січень і лютий. Протягом цього часу накопичуємо репертуар, визначаємося, чим порадуємо шанувальників нашого мистецтва. А знаковими подіями серпня стануть День підняття Державного прапора та великий гала-концерт у Маріїнському парку столиці, присвячений Дню Незалежності України.

Серед експонатів виставки можна побачити документи про творчу діяльність одного з найвідоміших композиторів і диригентів XX століття Олександра Кошиця, завдяки якому українська пісня стала відомою у світі і здобула визнання як унікальне художнє явище.

Відвідувачі експозиції також можуть дізнатися, який вагомий внесок у популяризацію кобзарського мистецтва зробили такі відомі музиканти і бандуристи, як Василь Ємець, який перший із кобзарів “перетнув світ” і з концертами української народної пісні здобув визнання в салонах Парижа, та Григорій Китастих, який разом із всесвітньо відомою Капелю бандуристів імені Т. Г. Шевченка зміцнив і поглибив серед народів світу славу української пісні.

Виставка знайомить із музичними здобутками інших українських композиторів, диригентів, виконавців із світовими іменами, зокрема Р. Придаткевича, П. Маченка, В. Моти.

Серед представлених матеріалів заслуговує на увагу стаття І. Заташанського (Іларіона Косенка) “До концертної подорожі

В. Ємця до Америки” (“Тризуб”, Париж, ч. 49, 8 грудня 1929 р.).

“27 листопада від'їхав з Парижа до Нью-Йорка в чергове турне наш відомий земляк, незрівнянний артист-бандурист В. Ємець, що за два з лишком роки свого перебування у Франції залишив чималий слід як серед української еміграції, так і на ширшій паризькій музичній арені.

Приїхав п. Ємець до Франції випадково — будучи запрошеним французьким імпресаріо на концер-

ти в Італію. Приїхав і з-за всяких перешкод залишився у світовій столиці на велику шкоду своєму здоров'ю, але й на велику користь українському національному мистецтву, для слави якого він ніколи нічого не жалував і не йшов ні на які компроміси.

Перебування п. Ємця у Франції позначилося десятками концертів по українських громадах по цілій Франції, окремими великими і меншими концертами на французьких сценах у Парижі і на провінції. Останнім часом п. Ємець виступав разом з співачкою С. Вербицькою, якої музичність і голос чудово насували з бандурою і тонкістю її нюансування народних українських мотивів.

З від'їздом п. Ємця українська

З піснею через світ

Документальну виставку під такою назвою відкрили у Київському міському будинку учнів. Її підготували співробітники Центрального державного архіву зарубіжної україніки.

еміграція у Франції і аматори високого мистецтва у Парижі взагалі загубили (треба сподіватися ненадовго) можливість вищої насолоди чути утончену українську музику. Але з тим більшим нетерпінням будуть вони, очевидно, чекати повернення чарівника-артиста, що споріднив їх з глибиною української мелодійної творчості.

З жалем відправивши артиста до Америки, українське громадянство Франції втішається однак тим, що там він знайде ширше коло своєї діяльності як серед чисельнішої, ніж у Франції української еміграції, так і серед американського громадянства, що маючи все щодо матеріальної культури, не має народної творчості, яка йде з глибини віків і надає індивідуальності національному мистецтву.

Знаючи високопатріотичне розуміння артистом своєї ролі пропагандиста чистого українського мистецтва, ми певні, що в Америці

він здобуде славу собі і батьківщині.

Американському ж громадянству випадає щаслива роль скористуватися перебуванням п. Ємця в Америці і допомоги всім залежним од нього заманіфестувати українську народну музику так, щоб від цього лишився найдовший і найглибший слід”.

Серед інших експонатів виставки: обкладинка ювілейного альманаху хору “Думка” — “Невмирущі пісні”, оформлена Петром Холодним (Нью-Йорк, 1959 р.); обкладинка музично-літературного журналу “Бандура” (Нью-Йорк, число 41—42, липень-жовтень, 1992 р.); Грамота Союзу українців Великої Британії, видана Володимирі Маті (Лондон, 26 лютого 1994 р.); афіша Вечора українських кобзарів, присвяченого 64-й річниці смерті Тараса Шевченка, диригент Василь Ємець (1925 р.); інформаційна листівка про заснування Товариства прихильників української пісні в Празі (1931 р.); афіша Великоднього вечора за участі українського церковного хору (Прага, 1940 р.) тощо.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Пошук спільних витоків

У Національному центрі народної культури “Музей Івана Гончара” працює виставка “Символи безкрайнього степу”, що є частиною міжмузейного проекту “Чумацький шлях”. Організатор проекту — видання “In-Art”, куратор — Георгій Браїловський.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Виставка об’єднує в собі унікальні предмети трипільської й катакомбної кераміки з колекції Музею Олександра Фельдмана з творами сучасних художників, які інноваційною мовою ведуть діалог із минулим. Експозиція демонструє прадавню спорідненість української й кримськотатарської культур та їхню взаємопов’язаність із Європейською цивілізацією.

“Архаїчна пластика, що вириває із піщаних “барханів” експозиції перегукується із образами сучасних робіт, відразу руйнує стереотипне сприйняття музейної колекції як застиглої й законсервованої. Артефакти Музею Олександра Фельдмана набувають інноваційного, сучасного “звучання” завдяки неординарному представленню у межах виставкового простору проекту”, — зазначила співкуратор виставки, доктор філософських наук Світлана Стоян.

Сакральний світ прадавніх містерій оживає у віртуальних творах Володимира Бахтова загадковими силуетами із архаїчними орнаментами, що є ніби відбитками символічно-знакових образів трипільської кераміки. А “Глиняна фантазмагорія” народження героїв, амазонок і прадавніх богів відтворює прадавню ідею колообігу всього живого. Лініями “вогняної” стихії “вимальовує” у повітряному просторі пра-

давні містичні символи Ігор Бабій, схоплюючи лініями об’єктива “дихання” миттевості. Об’ємні композиції Миколи Журавля унаочнюють прадавні символічні образи бика, що є одним із найрозповсюдженіших зображень трипільської пластики. Живописні “рублені” насічки Юрія Пікуля ніби повертають відвідувачів виставки у первісні часи магічних обрядів і ритуалів. Сакральні знаки, містичні силуети, символічні натяки, ніби крізь серпанок тисячоліть кристалізуються в роботах Олександра Малиха. Медитативні ритми степової природної стихії перегукуються з силуетами давніх скель Причорномор’я, що ніби ожили й зібралися у колі магічного ритуалу, дух якого майстерно візуалізований пензлем художника Олексія Анда. Керамічні реконструкції трипільської пластики Людмили Смолякової відтворюють дух прадавніх часів. Архаїчні скульптурні образи Петра Антипа, Олександра Дяченка у поєднанні з масивним “Колосом” Єгора Зігури актуалізують у сучасній свідомості силуети кремезних ідолів наших пращурів.

Символом і центральним експонатом виставки стала “Трипільська мадонна” — скульптура жінки із немовлям на руках. Важко повірити, що цей шедевр малої пластики створили понад 5000 років тому (між 3900 і 3200 роками до нашої ери). До речі, це єдина з нині відомих скульптур цієї доби, де жінку представлено саме з дітьми на руках.

В експозиції також зібрано керамічний посуд, що охоплює весь період існування трипільської цивілізації.

Катакомбна культура (2700—2000 рр. до нашої ери), що заступила на території України культуру трипільську, вражає глибиною та різноманітністю символічних образів, що зустрічаються переважно на посуді.

Увагу відвідувачів виставки привертають зразки трипільської культури — “Глечик з мальованим орнаментом”, “Миска з двостороннім мальованим біхромним розписом”, “Посуд з монохромним мальованим розписом”, “Баняк-зерновик з мальованим орнаментом”, “Миска з двосто-

роннім біхромним розписом”. Тут же роботи Олексія Малиха (“Небо і Земля”, “Плита I”, “Плита II”), Олексія Анда (“Симфонія земних скульптур”, “Пробудження давніх скель”, “Симфонія земних скульптур II”), Олексія Дяченка (“Пластичний етюд на тему української архаїки”), Єгора Зігури (“Поша часом”), Миколи Журавля (“Бик I”, “Бик II”), Людмили Смолякової (реконструкція трипільської кераміки), Петра Антипа (“Старий скіф”); філософські мотиви відчутні в картинах Володимира Бахтова — “Відокремлення неба від Землі”, “Викрадення амазонок”, “Сонячне затемнення”, “Уклінний біг героїв”.

«Музейні гостини» у Млинові

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська область

Уже вчетверте поспіль у Млинові відбуваються “Музейні гостини”. Музейні — тому що їхнім ініціатором та організатором є місцевий краєзнавчий музей, який очолює Катерина Тимошук, і саме на його території відбувається народно-мистецьке свято, що збирає до єдиного гурту ремісників, митців, аматорів і професіоналів у різних сферах творчості.

Цьогоріч млинівські “Музейні гостини” особливі, адже зібрали рекордну кількість учасників (майже сотню), а заодно й рекордну кількість унікальних авторських витворів: тут і вироби ткацтва, малярства, вишивання, плетіння, гончарства та багатьох інших ремісничих видів.

Цього року “Музейні гостини” в Млинові розширили свій статус від районного свята до міжрайонного, до ярмарку долучилися майстри з інших районів області. Із сусідньої Демидівки свою майстерність демонстрували різьбярі. А із Розважа Острозького району приїхали хористи та вокалісти. Це свою ініціативу виявив відомий на Рівненщині аграрник, керівник господарства “Розвазке” Петро Ягодка, котрий свого часу навчався в Млинівському ветеринарному технікумі. Прибули до Млинова гончарі з Волині, котрі демонстрували, як виготовляли колись і як ліплять нині глиняні горщики. Побували на святі й гості із зарубіжжя. Зокрема Марек Кострувка

з польського Любліна, який побачене намагатиметься втілити на батьківщині, бо не байдужий до народної творчості.

Важливою є й дата проведення мистецького фестивалю. Це 11 червня, коли Україна отримала “безвіз”, — тож, як підкреслив на відкритті свята голова Млинівської райдержадміністрації Петро Рухер, отримала й додаткову можливість представити Європі своє мистецтво, зокрема й із Млинівщини.

Загалом “Музейні гостини” в Млинові засвідчили унікальність українських талантів, успадкованих від минулих поколінь і примножених тими, хто наразі не втомлюється творити дива. Як-от, приміром, млинівська художниця Ніна Августин, картини якої заворожують уяву. Пані Ніна — учасниця всіх “Музейних гостин”. Відвідала їх і цього року з новим творчим набутком — з полотном, на якому постає з поколінь легендарний замок графів Ходкевичів, із декупажем у формі скрипки із зображенням Бетховена.

А за нею й десятки інших майстрів, які зробили “Музейні гостини” неперевершеним святом народної творчості.

«Здви́г—2017» в Опішному

Жанна РІЗНИЧЕНКО,
інформаційна служба Національного музею-заповідника українського гончарства

У Національному музеї-заповіднику українського гончарства розпочалися заходи IX Тижня національного гончарного здви́гнення в Опішному “Здви́г—2017” — це науково-мистецька акція, спрямована на пізнання традицій і досягнень гончарної культури, розвиток сучасного гончарства й популяризацію мистецтва кераміки в Україні.

“Титульною” сторінкою подій стало відкриття одразу двох масштабних проєктів — VII Сесії Е-літньої АКАДЕМІЇ ГОНЧАРства для романтиків, харизматиків, диваків і діячів та Міжнародного симпозиуму художньої кераміки в Опішному “Філософія буття”.

Низку подій “Здви́гу—2017” продовжив Перший міжнародний літній практикум з археологічної керамології. Його мета — проведення наукових археологічних розкопок на території Опішненського городища та Глинського археологічного комплексу слов’яно-руської доби.

Серед інших заходів Гончарного здви́гнення в Опішному — “Фестиваль вогню”, його учас-

ники — художники-керамісти демонструють авторські способи виготовлення і випалювання творів кераміки, та 7-й Національний ковальський фестиваль “ВакулаФЕСТ—XXI”.

Також Музей-заповідник презентує мистецькі проєкти сучасних художників-керамістів, — Зінаїди Близнюк (Опішне), В’ячеслава Пасинка (Харків), Лесі Падун (Полонне, Хмельниччина), Сергія Радька (Межиріч, Черкащина) та Аліни Літвіненко (Олександрія, Кіровоградщина).

30 червня відкривається персональна виставка “У кожній краплині сонце” відомої української художниці-керамістки Світлани Пасічної. Також цього дня назве імена своїх переможців IV Міжнародний фотоконкурс “Гончарні Візії країни”, а IX Міжнародний мистецький ярмарок “Гончарний Всесвіт в Україні—2017” укотре запросить до участі майстрів народних ремесел.

1 липня 2017 року всі червневі мистецькі події Опішного підсумує Національний фестиваль гончарства. У його програмі — кілька фестивалів, що презентуватимуть автентичну пісню та декоративно-ужиткове мистецтво різних регіонів України, красу гончарського бодіпейнтингу (зображення гончарної тематики на людському тілі) й майстерність талановитих українських ковалів — учасників Національного ковальського фестивалю “ВакулаФЕСТ—XXI”.

Тетяна СИДОРЕНКО, Ніжин

Приїхала в наше село одна великомудра та й каже:

— Давайте я про вас усіх книжку напишу.

Ні, ну ви уявляєте? Про нас — книжку! Що про нас можна писати? Як жили та виживали, як зараз живемо та виживаємо? Як усі, так і ми. Що було з усіма, те й з нами. Що ще можна писати? А вона вперта така, видно, давно це діло задумала. Не відступається:

— Я сама знаю, що писати! Коли книжка буде готова, то ще й не надякуєтесь! Ще й пишатися будете: ось про нас книжка є! Це ви зараз такі безтолкові!

Ні, ну ви чуєте? Ми, значить, ще й безтолкові! Добре, що хоч вона толкова!

— Я, — каже, — цілого літописа про вас напишу. Так вас усіх розриндую, що будете одне одного перепитувати: невже це ми?

Ну кіно! Вона нас розринде!

— Приносьте мені, — каже, — старі фотографії ваших батьків, дідів, короткі розповіді про них, а я вже сама все до ума доведу.

— А якщо нема фотографій батьків та дідів? — питаю її, бо я в третьому поколінні байстрючка, — то що тоді?

— Тоді — матерів та бабусь.

— А можна?

— А чого ж не можна? Приносьте. Їм там, — угору пальцем ткнула, — буде приємно.

І почався в селі народний рух. Принесли ми тій письменниці два великих целофанових пакети сімейного добра, пописували, де чії світліни, щоб усе було до пуття й нічого не сплуталось, — як вона нас і навчила. А секретар сільради ще й музей увесь перефотографував, побачивши, яка справа закручується... Та й стали ждати, коли ж та книжка буде готова. Але ж, людоньки, гвалт!!! Письменниця що ж? Приїхала, крутнулася, всім пороздавала вказівки та й поїхала в своє місто! А в нас тут роботи — непочатий край! Старі фотографії знаходяться й знаходяться! Й кожного дня наче з-під землі об'являються! Знайшлася фотографія матері моєї (в прискринку лежала), і я, ошелешена, не знала, що з нею робити. Я зроду цієї світліни вдома не бачила, і знайшлася вона ніби спеціально для тої книги, що наша письменниця задумала. Стоїть моя мати під квітучою яблунею, й сама, як квітка: у вінку, в стрічках, у намисті, вишитий сорочок, плахті й корсетці! А! Ще й у туфлях на високих підборах! А внизу підписано: 1946 рік. Я цілий день з тої світліни очей не зводила... Я вперше побачила свою матір молодію і такою вродливою! Таких красивих лиць нинішні ніде не стрінеш!..

Побігла я з тою світліною до своєї однокласниці:

— На, — кажу, — глянь хоч одним оком... Чого заціпило? Не віриш, що це моя мати?

— Вірю, — каже. Й давай ритися в своєму старому альбомі. — А тепер, — каже, — ти глянь. — Це рідний брат мого покійного свекра. Дядько Грицько. Бачиш?..

— Бачу...
— Чому вони такі схожі між собою?
— Не знаю.
— Як брат і сестра...
— Як близнята...
— Чому ж вони такі схожі?
— Бо любили одне одного, мабуть, дуже сильно...

Поклали ми ті дві світліни до купоньки. Близько-близько так. Нехай вони ще хоч раз побудуть разом: Грицько й Вірка...

...А діло було так. Вони й справді любили одне одного. Засватані були.

Про що мовчала стара світлина

...Весна того року, сорок першого, видалася ранньою.

— Скоро одсіємося в колгоспі та й одружимося, — чомусь не Вірці, а її матері — розумецькій Федорі, — Грицько пообіцяв. Уже й мамою почав її називати, бо чим довше Вірка вистоювала під вербою та пізніше в хату з гуляння приходила, тим пильніше й очікувальніше розумецька Федоря вдвлялася в свого майбутнього зятя. Та раптом помер батько в Грицька. Не хворів, не вовтузився, ще не старий був, а взяв і помер.

— Подождіть хоч до півгодин, — стала радити Федоря. — Не гоже веселитися, коли таке діло... Перед людьми буде соромно.

У квітні так сказала, на другий день Паски, а через два з половиною місяці почалася війна. Грицько знав, що його мобілізують одним із найперших, бо він уже післяармійський, танкіст. Так воно й сталося. З повісткою прийшов під вечір до своєї Вірки.

— Коли? — тільки й спитала розумецька Федоря.

— Завтра, мамо. Під обід — до військомату.

Усі втррьох довго мовчали. Втррьох мовчали про одне й те ж.

— То я тобі, синочку, завтра вранці ще встигну хліба й піріжків спекти на дорогу... Зі старого врожаю ще трохи борошна є... Зараз тісто вчиню.

— Учиніть, мамо.

Розвела Федоря заварку в обідньому молоті (свою Лиску аж тричі в день сама доїть, бо розтелилася цьогогоріч пізно, — місяць тому, молока — хоч залийся), сипнула в діжу пригрітє борошення:

— Нехай підбродить. А я тим часом піду попарюся.

Поралася Федоря навмисне довго. Лиску подоїла. Аж півдінніці теплого молока Травці відлила, теличці. Дала їсти підсвинку, птицю в курник на ніч загнала. Та все вишукувала ще хоч якусь роботу, а не знайшовши, сіла на ослинку під погребом: почала думати про трижди прокляту війну, яка в її Вірки Грицька забирає. Ще й не жінка, вже й не дівка її Вірка... Чи хоч не вагітна?.. Як те нещасне дитя у світ пускати, в очі війну, що впала на їхні голови?.. Що їх жде? Як воно далі буде? Один Бог святий знає!... Непомітно й звечоріло... Вже й небо роззорілося... А в нічному небі — один сум...

Зайшла Федоря в хату. Старалася, щоб і клямкою не клацнути, й дверима не рипнути... Запала лампу-керосирку. Заглянула в діжу... Опара вже підійшла. Можна й замішувати. Глянула на двері в хатину, трохи прочинені... Федоря знала: там Вірка з Грицьком, як руді миші, притихли, й не знають, як непомітно причинити двері, щоб нічого не рипнуло-не скригнуло, — ні двері, ні ліжко. Федоря сама причинила ті двері та й заходилася біля тіста. Удосвіта вона встане, натопить піч, а вранці й піріжки будуть готові. Із сиром — одні, а із солодом квасолею — інші, — вирішила. Накрила діжу полотниною, перехрестилася на ніч та й спати уляглася.

...Піріжки вдалися, як сонце! А булки — гарні та пишні, як дівки на виданні!

Поснідали.

Почала Федоря збирати Вірчиного Грицька на війну.

— Оце кладу тобі, сину, рушник полотняний. Дві великі булки. Піріжків добрих. Й іконку. Я на східсонці наговорила на неї все так, як треба. Бери. І нічого не бійся. На війні тебе не вб'ють. Ось побачиш — прийдеш живий. Може, тільки трохи поранений... Не реви, Вірко! — прикрикнула на дочку, що стояла біля печі, як з хреста знята. — Переплетись, одягнись і йди Грицька проводжати!

— Мамо... чуєте, мамо... — Грицько не плавав, тільки сльози, як дві мокрі стежки, пливли по щоках. — Мамо. Прийду з війни й буду в вас жити! Й одразу ж із Віркою одружимося!

— Та так же...

— Бережіть, мамо, Вірку й самі себе бережіть!

— А ти на тій війні себе бережи. Бо береженого й Бог береже. Ідти уже. Щоб не спізнися... А з війни щоб хоч якусь нам звістку прислав! — не любила Федоря довгих прощавань.

Коли вони пішли, Федоря мерщій у хатину! Постіль перехрестила, на якій Грицько ночував. Щоби було в нього все гаразд і в дорозі, і в хатнім порозі. Стала ліжко застеляти... Ой леле, постіль у крові!.. То ж її Вірка тільки цієї ночі! А Федоря, грішним ділом, думала, що вже давно!.. Матінко ріднесенька!.. Бережи ж і стережи там Грицька, на тій війні! Покрий його там своїм заступництвом!.. Відверни од нього всякого врага-супостата!..

Федоря довго прала теє простирadlo з тонкого полотна... Прала — наче якесь діло святенне робила: повільно, аж урочисто... Вірко-Вірко... Дитино моя одна-єдина, рідна й вірна... Для чого ця війна на наших голови?.. Нам би хліб та дітей ростити... А більше нічого й не треба... Чим ми перед Богом завинили?.. Аби ж тільки діждалася свого Грицька... Аби ж діждалася...

Вірка аж під вечір додому прийшла. Змучена й зболена, аж учорніла:

— Повезли наших соколиків двома ве-

ликими машинами прямо на Чернігів. І Грицько з ними. А з Чернігова вже поїдуть поїздом на тую війну...

— Попоїж, Вірко...
— Не їстись, мамо...
— Ну хоч молока випий...
— Не хочу й молока. Лягти хочеться...

Може, засну... — і полізла на піч. — Мамо!.. — вже з печі, — там... у хатині...

— Усе, гаразд, Вірко... Все вже попарно й висушено, й рублем покачано... Спи...

Федоря знала, що донька там плаче, за коминю. Німо. Одним серцем. Тому не обзивалася більше до неї. Бо розголосоється на всю хату...

Стояла найпрекрасніша пора: хліб дозрівав. А десть далеко-далеко йшла війна. Нагадувала тут про себе тривожними чутками й страхітливими здогадками. А потім — похоронками. А потім фашисти в село ввалилися. Кинулись по людських подвір'ях: флайш! мілх! айер! Розумецька Федоря встигла теличку Травку в густому кукурудинні припнути, а більше нічого врятувати не встигла. Лиску забрали, підсвинка застрелили прямо в хліві, курей перестріляли на подвір'ї — і все потягли із собою, в колгоспні дитячі ясла. Там вони влаштували для себе кухню та їдальню.

Пішла Федоря за німцями вслід. Голосити! Аж руки заламує:

— Німці! Чуєте, німці! Не вбивайте мою Лиску! Я по двоє відер молока вам віддаватиму! Шодня! Вранці і ввечері! Тільки пожалійте! Віддайте мою корівоньку! Чуєте, німці? Щоб вас пранці поїли!!! Віддайте мою Лиску!!!

Все село потім довго згадувало, як розумецька Федоря з німцями домовлялася.

Прийшла вслід за Лискою аж у ясла, де німці свої пельки набивали. А там — ревище! Корів із десять фрїци вже поназводили, — в людей повідбирали!.. Корови ревуть! Свини верещать! Німці джеркочуть щось по-своєму!.. Мати Божа! Мир хрещений!.. Аж підходить до Федорі один фашист, наставляє на неї автомата й наче трохи по-нашому питає: що їй треба?

— Не вбивайте мою Лиску! — просить-

благає Федоря. — Не ріжте її на м'ясо! Я вам по двоє відер молока од неї даватиму — вранці і ввечері! Пожалійте! Не вбивайте Лиску!!!

— О! Мілх! Мілх! — піджеркотав про щось із двома іншими й наказав Федорі:

— Шнеля! Шнеля!

Принесли розпрокляті фашисти Федорі порожнє відро, і той, що з автоматом, знов командус:

— Шнеля!

Підбігла Федоря до своєї корівоньки, обняла її за шию й шепоче на вухо:

— Лисуню, корівонько моя ріднесенька! Віддай їм усе молоко! Віддай, Лиско! Хай хоч і заллються ним! Аби тебе живою лишили!

А Лиска стояла й плакала... Але молоко віддала все — повнісіньке відро. Нехай п'ють! Хай їх зола поспиває!!!

Отак і домовилася Федоря з німцями: Лиска вертається додому, а двоє відер молока вранці та ввечері фашистський солдат забиратиме. Не просто забиратиме, а приходитиме перед доїнням вранці і ввечері з великою каністрою, стежитиме за Федорею, щоб у дійниці нічого не сипнуло, отрути якоїсь. “Щоб вас перва пуля не минула!” — бажала розперенапроклятим фашистам Федоря й віддавала їм молоко...

...Із війни прийшло пісьомце од Грицька! Воює на Західному фронті. Б'є німців на своєму танку. Пише, що любить Вірку всім серцем, всією душею, що ворога вони переможуть, і буде щастя й радість на нашій землі. Вірка й Федоря не могли на те пісьомечко надивитися, цілували його, шептали над ним молитви... Вірка те пісьомечко за пазуху заховала... А вже аж у сорок третьому році, як німці відступили, прийшла од Грицька й друга вісточка. Написав, що будуть перекидати їх на Угорщину й звідти він уже не зможе написати. А зараз він живий-здоровий, і війна скоро закінчиться. І що іконка, яку дала йому Вірчина мати, проводжаючи, стереже його й береже. І Вірку він любить сильно-сильно й зробить усе, щоб вона була щасливою...

А потім настав рік сорок п'ятий. І травень! І дев'яте число! І гучномовець біля сільради оголосив, що вже мир! Що розбили ворога в його ліві! Що всенародна радість у нас! Святкуйте, люди!!!! Позносили односельці в кого що було до сільбуду й почали святкувати! У Федорі з Віркою нічого не було для святкування, тільки два маторжаники, які ввечері були сірими, а на ранок аж чорними стали.

— Аж невдобно якось, — забідкалася Федоря. Та раптом згадала (і треба ж!) про закопану пляшку горілки в садку, під вишнею, ще довоєнну. До війни Федоря грішила інколи — гнала потроху самогонку. Відкопала вона тую пляшку, ганчіркою обтерла од землі:

— Пішли й ми, Вірко, до сільбуду! Є і в нас чим святкувати!

А там! Гармошка грає! Дівки та й деякі молодіці парами витанцьовують! Гомін! Лемент! Кашу-гартаначку варити заходився! Одноногий Гаврило в ложки вибиває! А Петро, хоч і контужений, танцювати заходився! Радість же яка! Перемога!!!

Підійшла до Вірки й Федорі Грицькова мати. Цілюється! Обнімаються! По наперстку горілки випили! Щебечуть собі, очей одна з одною не зводять. І думають усі про Грицька, який скоро з тієї Угорщини додому приїде!..

...І гадки не мали тоді, що це ж вони горілкою з-під вишні так весело його поминають...

...Грицько три дні не дожив до Перемоги... Рівно три дні... Загинув від снайперської кулі біля ратуші в угорському містечку Вайта... Снайпер, кажуть, сидів на дзвіниці... Не врятувала Грицька Федорина іконка тоді... Вперше і востаннє не врятувала...

...Ні жона, ні вдова і вже й не дівка. Просто Вірка та й усе. Вдень ще сьак-так: що громаді — те й бабі. То на полі — на буряках, то льон тіпає, то тютюн обшморгує, то на току зерно сушить... А вночі — одверни й заступи! Ще коли мовчки плаче, ли-

ше зітхаючи тяжко й похлипуючи, терпить Федоря. А як починає в своїй хатині вити, наче не всі вдома, Федорі легше збожеволіти од того, ніж чути!.. Вибігає тоді Федоря з хати, вмощується на призьбі й витріщається в небо — зоряне чи похмуре — їй все одно. Буває, що й до самого розсвітання так сидить. А тоді — прямо із призьби на город. Зароситься вся!.. Зате не чує, як там Вірка за Грицьком голосить...

І так ото рік за роком. Та аж тринадцять років так... Не жона, не вдова та вже й давно не дівка... Почала Федоря мудрувати: ні на кого з чоловіків і не гляне Вірка, на дух їх не переносить. Та вони й самі її боятися... На гулянки не ходить, бо які гулянки в тридцять п'ять? А рокам же не скажеш: стійте! поверніться!.. І вирішила Федоря: треба Вірці дитину народити. Щоби було їй кого любити. Тоді й не витиме ночами! Й голосити, як несамовита, перестане! Дитину треба. Так Федоря вирішила, і все.

Був у їхньому селі такий собі Йван, колгоспний комірник, ласий до дівок та молодич. Уже з десяток байстрючат по селу — точно його. А що ж? Багатьох чоловіків забрала війна й ніколи не поверне. Отож Іванові — й роздолля... То Федоря щось придумася... Обов'язково придумася... Федоря така...

Почимчикувала вона одного дня в контору, щоб голова колгоспу олії на трудодні виписав. Небагато, хоча би літр якийсь. Він і виписав. А з тим документом пішла до комірника, до Йвана:

— Налий олії оцей бутильок й оцю чверточку, — каже. — Голова колгоспу, спасибі йому, виписав.

— Бутильок наллю. А чвертку ховай подали. Голова виписав лиш один літр. Хіба не бачиш? — махнув перед її носом тим документом.

— ...а я тобі за цю чверточку — свою чверточку... — вкрадливо так: — та ще й перваку! Сьогодні, як вчороріє, прихоль до рошотом...

Іван знав, що Федорина самогонка — найдобріша в селі. Спокуса була неймовірна, й він здався. Налив.

Брага в Федорі була ще вчора готова до перегону. Навмисне одинь день перетримала, щоб Івана запросити та влаштувати все так, як задумала. Під вечір поставила на плиту все причадалля, обмазала гістом два чавуни величезні, присобачила корито, розтопила в лежанці... Все! Скоро закапає!

— Вірко, сядь і сиди біля корита. Слідкуй, щоб капало як треба. А я поратися піду.

А тут — і Йван. Відразу ж — до хліва, бо в прочинені двері побачив Федорю, — доїти корову збирається.

— То я за чверткою.

— Иди, Йваночку, в хату. Там підождеш мене трохи. Ось видюю корівку та й наллю тобі чвертку. Аякже! За добру — треба добром. Там Вірка сидить, слідкує, щоб капало як треба.

— Кажеш, Вірка?... То я пішов!

— Так ото ж і йди.

Вони порозумілися навіть дуже добре, хоча кожен вдавав із себе ледь не ангела небесного.

Федоря чула Вірчин лемент із хати... Уявляла, як вона відбивається од Івана... Побоювалась, аби не вирвалася з його рук та з хати не вибігла. Бо тоді, щитай, пропадо...

Корівку видоїла. Та й сидить собі, як бовдур, у хліві... Думки в голові переплутались... Що воно далі буде?... Як Бог дасть, — так і буде...

Бог дав дитиночку через дев'ять місяців. Дівчинка. Олькою назвали. Це та сама Ольга, якій держава до вісімнадцяти років платила по п'ять рублів щомісяця за те, що батька немає, і якій один-єдиний раз у житті сам батько, якого немає, подарував троячку, коли дуже п'яним був, прямо серед дороги. Ольга виросла й вивчилася на медсестру, але діагнози вмiла ставити краще за будь-якого лікаря, тому її в поліклініці за це дуже незлюбили (поправляла навіть завідувачку поліклініки!!! — кому ж таке сподобається?) й відправили “за вислугою”. На пенсії зараз Ольга.

...Так оце ж я, та Ольга, прийшла до іншої Ольки, однокласниці своєї, та ніяк не надивимось на молодих Грицька й Вірку... Попросимо письменницю нашу, щоб у тій книжці, яку вона пише, ці фотографії поруч були... Нехай хоч у книжці вони будуть разом — Грицько й Вірка...

Андрій ГРУШАК,
Борислав—Дрогобич

В Андрія Коцюби руки дуднять — і вдень, і вночі. Від роботи усякої. А її, тої роботи, стільки, що й до гробової дошки не переробиш. Зробив те, зробив друге — усе мало і мало. Здається, життя того не вистаить, аби її, роботу оцю, доконати. Не встиг Андрій і цигарку розпакувати, як господиня його до хати кличе: — Айно сюди, муже! — Як си, Андрусю, гадаєш? Може б нам якісь переміни зробити? Ну, в покої меблі місцями хоча б переставити, га? А в спальні — ліжка розвести? То як си міркуєш? Кажи! — Ет! Усе комбінуєш ти, бабо. Навіщо? — господар помацав кишені і почовгав до дверей, щоб надворі плюндимом погірті. — Знаєш, задуже звично яюсь, застоює все, — Йивка своє. — Та вже тридцять літ нич в світлиці не рухалось, то, знаєш, трохи нервує. Завтра ото прибіються свати, а тут... — і теж за поріг вийшла. Коцюба далі не слухав, бо, наче хорт, побіг ще до якоїсь роботи: блудну траву серпом хапнути, попінку* із парканів позривати, сухе гілляччя тичкою з дерев позбивати. Позамітати стежки і головне — дерева та криницю вапном побілити. Та мало чого вдома треба зробити? Роботи отої — як у жнива: рук не зібрати. Спати — хоч не лягай. “І що за жону собі взяв? — Андрій нервово димові кілця пускає. — Усе, що не зробиш — їй так і не так. А що до вподоби — не каже. Так завжди — з року в рік. Правда, замолоду Йивка була трохи м'якшою: усміхалася ширю, тулилася ніжно, цілуватися, пам'ятає, любила. А нині, з роками, — просто жилізо якесь. Така, ніби куций її підкусив: усе трудові наряди дає, аби не спочити. Не інакше, що, як ланковою була, від бригадира тої команди навчилася. Якби ще могла, то б і зі сну витягла — до роботи якоїсь. Я тобі що — кінь чи людина? Маєш силу — тягни, не бороню!”

Правда, і по весіллі Йивка ту лагідь свою не завжди мала: усе Петра собі згадувала. І навіть колола, що він, Андрій, наче кіт, між ними пробіг: “Он Петрусь був не такий, як ото ти. Не такий, ні”. — Йивка махала руками, ніби чоловік наступав. — “То було си вийти за нього, такого! — образу тамуючи, Андрій відрубав. — Зрештою, я шнурком до себе тебе не прив'язував. Сама все уклала. Забула, еге? І тепер силоміць не тримаю: вольному воля — цурік!” — “А як будеш жити без мене — подумав?” — “Так, як до тебе! Дійшло?” — “А діти що скажуть — не знаєш?” — “Мене зрозуміють”. — “А мене?” — “То ти в них спитай!” На дітях сварка завше згасала. Така гиркотня часто була в їхньому домі, але в кого її не буває? Хіба — у святих. Життя — на то і життя, аби, хоч і під одним дахом, але трохи в різному світі пожити. Невеселі думки і Йивку в хаті мучили. Могла ж вона і до Петра повернутися. Просив-бо з Донбасу: чекаю — приїдь. Ота дурна сварка колись не повинна була вбити їхнє кохання. Але що нині казати: молодими були, то й дурними, еге. Кожне сліпо на себе коцьки тягло. А тут, як назло, до її перелазу Андрій стежку топтав. Сталося: поцілунки їй розум і волю забрали, квіти, трави... Чи могла ж вона Петрові про це бодай натякнути? Не могла — тому і мовчала. Та й Андрій, як-не-як, і на вроду не бідний, і працьовитий, і потульний. Кожна дівка за нього мала б за щастя вийти заміж! Чи не так? А що деколи він, Андрусь, її, Йивки, забаганки гальмує, то всі хлопці, що себе поважають, так роблять. Він і вони, як бути справедливим, рацію мають, бо в жінки довге волосся, а розум — куций. Тому, мабуть, такі всі хлопці: бабів слухають, а роблять по-своєму. Може, і насправді в оселі не треба нич рухати? З

Щасливі

тою думкою Йивка до Андрія пішла. Либонь, щоб сказати, що він має рацію. — Що, знову прийшла, аби в мою голову свої нові плани, мов кілля, вбивати? — Прийшла-м ти, Андрусю, повісти, що ти рацію маєш: не треба нич рухати. Як було замолу, най далі так буде. Гаразд? Це ж наша пам'ять, як-не-як... — Та як собі знаєш! — махнув рукою Андрій і потовкся до якоїсь роботи. Коли сонце зійшло, Йивка до стайні побігла — корову погодувати і пійла дати. Перед тим, як сісти на стільчик, Лисуні, щоби не брикалась, бурячиння підкинула. — Їж, рятувальнице, їж. Не скупись — молочка причини, — і сюди-туди дійки тягала, обережно так, щоби молочко у відро цялало. Стільчик скрипить-рипить, бо часом задавнений. Його Андрусь, як ще молодим був, змайстрував, аби їй, Йивці, ноги не мліли. Той стілець їй про нього довго нагадував. Як його ті, що при владі, за грати запхали, хоч не був винен. Вони, собацюри, тото вміли робити: нажерли-напили у склепі, а ти, Андруху дурний, ламай собі голову, щоб розтрати не було. Коли колгоспники в полі рвуть руки, їх із крамниці і буком не вигонеш. Щодня: “Давай наливай, наш Андрію, а ми, яко влада, усе питво-їдло спішем”. Списали, ага: кінці — у воду, а його на п'ять років до цюпи. Аби пам'ятав, що він у держави боржник. Звичайно, Андрій міг би тих пащоців не поїти, але за роботу тримався: діти ж маленькі! Чомусь їм, брехачам, вірив, що його в біді не залишать. Вже згодом допетрав: змова ото, аби його посадити. Винен Ванька Задоя, що його Йивку не раз, було, п'яний займав. А що вона його стороною обходила, то знайшов спосіб, аби сім'ю надломити. Та минулося все, а він, худоби-

на, од тої горілки завис на колі, що в паркані, — так нализався. Йивка пушку з молотком — у студню, щоб свіжим було. Подбала і про іншу живність: курям бульби з грисом нам'яла, пса, аби злості задуже не мав, з ланцюга відщепила, у котячу мишину свіжого молочка налила. Як до хати йшла, перед вхідним порогом спинилася. Ще раз очима подвір'я змряла. Так, ніби порядок. А в хаті? Стіл, звісно, вгвинатись не буде, але й нестачі не буде. Андрусь про напої і воду подбав. А ще прикупив самогонки. Ні, не для сватів, звісно, а тим, кому немає різниці, що пити. Може, і такі до хати прибіються. Уже тих пияків розвелось — аж страшно. І в місті, і в селі, і серед начальства. А ще, повідають, такі є, що коляться. І нікому то чомусь не болять — ні тих, хто їх, хворих, сплотив, ані тих, що, немов циган світом, владою крутять. Ні, вона, Йивка, нікого не вчить, як треба жити. Кожен собі пан: як си постелиш, так і виспишся. Їй, знай, теж нелегко було: діти часто хворіли, чоловіка грати невелили, злидні, мов миші, щодня до хати залазили. Але мусила себе, мов коня у вуздечці, міцно тримати. Мусила, бо, крім своїх рук, інших не мала.

Коли сонце чверть кола зробило, до обори Коцюбів авто причахало. Не дуже модне, але досить пристойне. Із дверей вийшло четверо: молодих двоє і двоє літніх. Як відщепили ворота — усі заспівали: Нумо, браття, до дівоньки, Нап'ємося горівоньки. Горівонька солоденька, Як дівчина молоденька...

Як Коцюби надвір вийшли, до них красна дівчина, наче лисиця: — А ми, мамо і тату, від звичних правил трохи відійдем. Батьки мого Сергія теж не будуть довго в нашій хаті лисицю-дівчицю шукати. Вона — перед вами! А Сергій, — дочка кивнула на хлопця, — це той стрілець-молодець, на якого ви, знаю, чекали. — Хоч у знати, чи можете Олесю віддати. Буду її шанувати, а за вас дбати! — Сергій поклонився новій родині. — Я би вас просила, бо-м 'го полюбила. На цьому кінець, готуйте вінець, — Олеся теж батькам поклонилася. — Прийшли ми до вас у щасливий час, зайшли ми до хати, щоб весілля мати! — батьки молодого теж поклонилися. — Довго не тягніть, чи згода — кажіть. — Та згода, Олесю беріть, до вінця ведіть. Най кожен сідає, бо стіл вже чекає.

Весілля Сергія й Олесі гуляли у Львові. Йивці свати дуже сподобалися. Скромні, прості, з усього видно, що працьовиті. Помешкання звикле: стіни золотом не блищать, а статки очі не колють. Але й біди з хати не гонять. Їм, Олесиним батькам, свати, звісно, приємні і гожі. Видно, що і вони батькам Сергія — такі ж самі. Батьки — як батьки: між собою у всьому зарадять, головне — аби згода між їхніми дітьми панувала. Правда, Йивку ніби щось непокоїть. Але що — того не знає, не відає. Може, те, що сват якимось дивно на неї позиркує? Була б молода, то б якимось зрозуміла, а так... Та-а, чого не буває! Мабуть, просто так, — зробила висновок мати Олесі. А коли по вінці усі до хати зайшли, Йивці немов веселіше стало. А де спів, жарти і сміх — думкам місця немає. Тим більше тепер, коли доньку віддаєш! Як музики своєї втяли, батько Сергія Йивку до танцю повів. А як танцював, то ніжно до себе горнув. “Власне, так, як Петро, коли зустрічалися...” — про себе Лесина мати подумала. — То я, Йивцю, я... Хіба не впізнала? — Петро сва-сі в очі заглянув. Йой, Йивці світ закрутився, що мало не впала. Якби не міцні руки Петра, то б сорому не минути. Слава Богу, що він... Все ж виручив. Йивка уся паленіла, кров молоточками в скроні, груди тремтять... Вони танцювали — ще, ще. Йивка все згадувала, як вони, дурні, під кленом прощалися. Не знали — чи надовго? Вийшло: назавше! Причина — що вона, Йивка, Андрію Коцюбі, мовляв, ніжно всміхалася. І що він, Петро, через нього, отого Андрія, весь час до танцю не міг її взяти. Тоді не знав ще Петро, що то були Йивчині хитрощі: аби ревнував. Так його, Петра, ревнущі взяли — аж на Донбас записався. Кілька літ не писав — ні батькам, ні до неї, щоб не було адреси. До Львова перебрався недавно. Правда, Галина, дружина його, що була галичанкою, просилася додому раніше. Петро відмовляв. Рубав у шахті вугілля, дім будувала. А там Сергійко узаявся, донька Оля, то де їм тепер до рідних порогів? Одна аварія в шахті йому, Петрові, мало життя не забрала. Рубці на обличчі і вм'ятини — тому свідки. Коли ще в лікарні лежав, навіть Галина його не завжди впізнавала — такий потовчений був. І потім, як з роботи додому приходив, Галина довго приглядалася: чоловік, ні? Правда, по голосу та одягу впізнавала. Отаке було там.

— Шкода, Петрусю, так шкода, — тепер Йивка у танці міцно тулилася, — Що шкода, Йивцю, що? — Що ми своє щастя, мов глечик, розбили... І що тепер, бач, не впізнала. — Йивці сльози на очі набігли. — Та вже, як кажуть, поїзд поїхав. Тішмося, що знову ми разом — через дітей наших. І за то маєм дякувати Богу. Не так? — Так, Йивцю, так, — Петро більше не міг говорити: горло спазми стискали. — Прощай... — А ще знай, Петрусю, я нині дуже щаслива! І ти — теж, мабуть. Що ми на весіллі. Як на нашім весіллі, еге ж? — На нашім, на нашім... Дітей-бо женимо...

* Попінка — трава-повивка.

“Плюс американців у тому, що вони можуть відстоювати свої права, знають, як це робити”.

Бібліотекар-активіст здійснив проектну мандрівку Америкою

Старобільськ залишається недоступним — такого висновку дійшов місцевий активіст, музикант, працівник Луганської обласної бібліотеки імені М. Горького Сергій Летучий, повернувшись із проектною мандрівкою Америкою. Архітектурна доступність для людей з інвалідністю та для містян загалом у Старобільську, порівняно з тими містами, які відвідав Сергій у США, не просто суттєво різняться. Це — небо і земля.

Із 8 по 26 травня працівник Луганської обласної бібліотеки та єдиний представник із Старобільська Сергій Летучий мандрував різними містами Америки в межах Програми міжнародних відвідувачів-лідерів. Сергій потрапив до п'ятірки українців, які взяли участь у проекті “Інтеграція та захист інтересів соціально вразливих груп населення”, що спонсорує Державний департамент США.

Старобільчанин розповідає, що проект націлено на знайомство іноземних гостей із законами, правами, особливостями життя осіб з обмеженими можливостями в Америці. А найголовніше у ньому — надання цінних знань, які допомагають вразливим групам населення захищати свої права, ініціювати законодавчі реформи.

Люди контролюють систему. Разом з іншими учасниками Сергій відвідав Вашингтон, Портленд, Денвер та Сан-Антоніо. У кожному місті на українців чекала насичена різними зустрічами програма. Сергій поділився своїми враженнями після зустрічі у Вашингтоні з представниками Міністерства освіти, Міністерства охорони здоров'я і соціальної політики, Державного департаменту, Ради доступу США: “Організації, заклади мають колосальний досвід у взаємодії із вразливими соціальними групами. Ми багато говорили про інфраструктуру, протидію дискримінації, навіть про медичні та соціальні потреби біженців та імigrantів”.

Найгострішим для Старобільська, на думку Сергія, є питання взаємодії місцевої влади та насе-

лення. Цієї проблеми торкалися у кожному відвіданому місті США, де американці буквально вражали набутим досвідом українських гостей.

“Плюс американців у тому, що вони можуть відстоювати свої права, знають, як це робити і, найголовніше, — хочуть цього. Вони контролюють цю систему. Нам же треба її кардинально змінити, порозумітися з владою. Я зустрічався з юристом, який бачив не одну акцію, що була доведена до кінця, та впродовж багатьох років займався установленням порозуміння між владою та населенням”, — говорить Сергій.

“Якщо оцінювати рівень архітектурної доступності у Старобільську, — додає учасник, — за стовідсотковою шкалою, то він не перевищуватиме 10 %”. Найбільше вразили учасника проекту умови для всіх соціальних груп населення у Сан-Антоніо та Вашингтоні, де спостерігається безперешкодне пересування та доступність для всіх містян.

Культурний шок. Подальші подорожі українських учасників стосувалися того, як ухвалені у столиці закони втілюють на рівні штатів. У Портленді, штат Орегон, відвідавши Центр доступності освіти, українці дізналися, як надається підтримка в питаннях доступності для студентів з обмеженими можливостями. Різні академічні пристосування, спеціально обладнані аудиторії, використання найсучасніших адаптивних технологій — це та багато іншого забезпечує Центр в Орегоні. У Денвері, за словами Сергія, на власні очі побачили, як

саме забезпечується доступність бібліотек та втілюються адаптивні розваги і спорт.

“Ми побували в унікальній бібліотеці. Таких у США лише дві. Це бібліотека, де пишуть аудіокнижки, а флешки з ними заповнюють величезні полиці, і ці аудіокнижки є авторським продуктом. На не менш велетенських полицях розміщуються книги, написані шрифтом Брайля. Там також виготовляють спеціальні м'ячі для людей з вадами зору. У ці м'ячі встановлюється такий прилад, який видає звук, що допомагає орієнтуватися у просторі”.

Вразив також рівень інтеграції людей з інвалідністю у Сан-Антоніо. Учасники стали гостями організації “Герої Іви”, що діє за підтримки акторки Іви Лонгоррі та служить створенню максимально комфортних умов для молоді з особливими розумовими потребами, їхній інтеграції у суспільне життя.

Хоч яке б місто зустрічало українців, — запевняє Сергій, — усюди було розуміння того, що все зроблено насамперед для спільного комфорту.

“У мене був культурний шок. Я знав, що там доступно і зручно, але не думав, що настільки. Були моменти, які мене просто “добивали”. У великих супермаркетах є електромобілі, уявляєте? І ними користуються не тільки люди з інвалідністю, а всі, кому це необхідно та зручно. У бюджетних магазинах я бачив візки з кошиком”, — розповів він.

Сергій сам переміщується на інвалідному візку, тому як ніхто розуміє потребу архітектурної до-

ступності у будь-якому кутку країни. Пандуси, автоматичні двері, що відкриваються натисканням кнопки, по-справжньому універсальні освітньо-навчальні заклади — це те, що може бути у Старобільську, — переконаний учасник проекту.

І що далі? Повернувшись додому, Сергій як місцевий активіст уже зустрічається з представниками влади у Старобільську, різними громадськими діячами, переповідаючи побачене у США. “Підводними каменями” досяг-

нення архітектурної доступності в місті, на думку активіста, є нульовий внесок у цю справу місцевого комітету забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення, а також байдуже ставлення до цього інших містян. Наразі Сергій активно готується до масштабної прес-конференції, щоб проінформувати старобільчан та на решті почати діяти разом.

Прес-центр ЛОУНБ імені О. М. Горького

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2017

**Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 73**

на 1 місяць	11 грн 46 коп.	на півроку	65 грн 66 коп.
на 3 місяці	33 грн 68 коп.	на рік	130 грн 12 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Регістраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи

Надія КИР'ЯН

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:

**вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001**

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

**Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,
вул. Сім'ї Сосніних, 3.**

Загальний наклад у червні — 16 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій посилання на “Слово Прогности” обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Прогности” — 30617

